

Барис А.О., бакалавр, гр. П-1, ФПУП
Науковий керівник: Миколаєць В.А., д.ю.н., проф. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

САТИСФАКЦІЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена завданнями, які проголошені Конституцією України. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Серед прав, закріплених у II розділі Конституції України, є право на відшкодування шкоди. Проблема відшкодування моральної шкоди, як одного із видів шкоди, яка може бути спричинена фізичній або юридичній особі існує вже багато років.

Найчастіше виникають суперечки щодо критеріїв оцінки збитків, які необхідно відшкодувати внаслідок скоєного правопорушення; невизначеності переліку осіб, яким вони компенсуються та розмитого визначення немайнової шкоди.

Насамперед, згідно з Регламентом ЄСПЛ, моральна шкода – це шкода, що не піддається оцінюванню, може бути виражена в психічних чи фізичних стражданнях заявника. Щодо наявності моральної шкоди, тобто негативних змін у психічному стані особи, яких вона зазнала внаслідок завданих їй фізичних і душевних страждань, – то складність полягає у тому, що такі процеси виявляються не ззовні, а всередині психіки суб'єкта.

Згідно з Практичними рекомендаціями Європейського Суду з прав людини, сатисфакція – форма відшкодування шкоди, заподіяної потерпілій стороні внаслідок правопорушення. Саме сатисфакція охоплює всі сфери задоволення вимог, які окреслює позивач, звертаючись до суду: поняття відшкодування, відновлення «допорушеного» права, реалізацію права на захист, можливість такої реалізації тощо.

Станом на сьогодні право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди має досить розгалужену і широку нормативно-правову регламентацію. Зокрема, право фізичної та (або) юридичної особи на відшкодування моральної шкоди гарантується Конституцією України (ст. 32, 56, 62, 152). Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації (п. 4 ст. 32)

На мій погляд, правове положення особи, яка зазнала фізичних і душевних страждань є вкрай невідповідним, оскільки, крім того, що вона продовжує зазнавати негативних змін у психічному стані, їй потрібно доводити наявність шкоди, визначити її розмір та отримати через судовий розгляд цього питання відповідну компенсацію, адже право на відшкодування моральної шкоди не є матеріальною гарантією, оскільки жоден закон не встановлює імперативний обов'язок компенсації. В цьому контексті, слід внести зміни до існуючого законодавства за яким слід встановити причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та завданою моральною шкодою та забезпечити, таким чином, логічне право на відшкодування немайнової шкоди, якщо цей зв'язок буде встановлено.

Практика ЄСПЛ щодо відшкодування моральної шкоди є показовою для українського претендента. Для ілюстрації трактування причинно-наслідкового зв'язку можна згадати справу «Дубецька та інші проти України» – Суд визнав порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що органи державної влади не змогли захистити житло, приватне та сімейне життя заявників від надмірного забруднення двома державними промисловими підприємствами.

Європейський Суд часто використовує інші способи залагодження моральної шкоди. Зокрема, у справі «Білуха проти України (Заява N 33949/02) від 9 листопада 2006 року суд вирішив, що визнання порушення становить достатню справедливую сатисфакцію моральної шкоди, яку зазнала заявниця та протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним, держава-відповідач повинна сплатити заявниці суму у розмірі 70 євро (сімдесят євро) як компенсацію судових витрат плюс суму будь-якого податку, який може бути стягнуто з заявниці.

Значні успіхи та приклад для нашої демократичної держави демонструють сусідні європейські країни, зокрема, Польща та Чехія. Остання перебуває на етапі становлення нового Цивільного Кодексу і вже з 2005 року запровадила систему для оцінки відшкодування моральних травм. Загальні положення подібні до німецької моделі «Гроші за страждання або біль», що дає змогу потерпілому вимагати кошти за заподіяні страждання.

Якщо досліджувати нові позитивні явища інституту відшкодування (сатисфакції) моральної шкоди в Україні, то слід виділити можливість стягнення моральної шкоди не одноразово, а періодичними платежами (ст. 1168 ЦК України), щоправда поки при каліцтві і ушкодженні здоров'я.

Стосовно доказів та процедури доказування у справах про відшкодування моральної шкоди слід виокремити наступні позитивні моменти. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 76 ЦПК України відбулось розширення переліку засобів доказування - електронними доказами;

- відбулось закріплення поряд із належністю та допустимістю також таких вимог до доказів, як достовірність і достатність (ст. ст. 78–79 ЦПК України);

- відповідно до ч. 7 ст. 81 ЦПК здійснено зміни у принципі змагальності, зокрема, суд наділений можливістю у виключних випадках збирати докази за власною ініціативою.

Крім того, новим положенням для Цивільного кодексу України стали норми врахування засад розумності та справедливості при встановленні розміру моральної шкоди. Зазначеними категоріями у своїй практиці користується та орієнтується на них Європейський Суд. Зокрема, «справедливість» компенсації як категорія, що застосовується й національним законодавцем, проте є не розкритою в судових прецедентах, визначається ЄСПЛ з урахуванням усіх обставин, а також особливостей справи. Суд суворо дотримується позиції, що відшкодування має виключно компенсаційний, а не каральний, обтяжуючий або запобіжний характер. Було б доцільно подібні керівні аспекти впровадити судовою практикою й в Україні.

Зважаючи на широке нормативне регулювання та значну практику розгляду справ (За даними Єдиного державного реєстру судових рішень з 01.01.2019 року рішень у цивільних справах щодо відшкодування моральної шкоди налічується більше 46000), а також відзначаючи всі позитивні риси регулювання інституту відшкодування (сатисфакції) моральної шкоди не можемо говорити про ідеальність правової регламентації вказаної сфери, адже чітко постає проблематика визначення розміру та способів відшкодування моральної шкоди.

Станом на сьогодні, з урахуванням розвитку національного законодавства та позитивною інтеграцією в Європейське співтовариство, законодавство України спрямоване на вирішення спорів, за допомогою дотримання моральних засад суспільства, та принципів всебічності та справедливості розгляду справ судами. Нерідко судді порушують чинне законодавство в частині недотримання принципів моральності та логічності. Ця ситуація має бути змінена в найбільш сприятливий спосіб для особи, чії права порушені, шляхом всебічного, повного, об'єктивного розгляду справи судом.

Для виправлення системних помилок та поштовху до позитивних змін слід, по-перше, коректно визначити межі розміру відшкодування моральної шкоди. Коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні з мінімальним розміром заробітної плати чи неоподаткованим мінімумом доходів громадян, суд при вирішенні цього питання має виходити з такого розміру мінімальної заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи. Існує декілька методик для визначення розміру відшкодування моральної шкоди, вкотре підкреслюючи, що єдиної методики для даного інституту ще не виділено. Чіткі межі не встановлено за законодавством, тому судді завжди орієнтуються на конкретні випадки та обставини вчиненого правопорушення.

По-друге, брати до уваги деталі, що стосуються справи і є доказами понесених моральних і фізичних втрат: виписки з лікарні, медичні довідки, довідки з місця роботи, свідчення друзів і колег, проведення експертизи, звернення до психолога, рахунки з реабілітаційних центрів. Незважаючи на певні новели у сфері процесуального доказування, сприйняття та запровадженні досить ефективних інститутів цивільного судочинства, притаманних країнам англо-саксонської правової системи, на жаль, так і залишалася не вирішеною на рівні ЦПК України проблема стандарту доказування у цивільних справах, що прямо пов'язана і з проблемою оцінки доказів.

Суд оцінює належність, допустимість та достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності (ч.ч. 1, 2 ст. 89 ЦПК). Чинний ЦПК вперше закріпив достовірність та достатність як вимоги до доказів поряд із звичною регламентацією таких вимог, як належність та допустимість доказів (ст. ст. 79, 80 ЦПК).

Визначаючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суд повинен наводити в рішенні відповідні мотиви. Безпосередньо у судовому процесі головні орієнтири – це справедливість, об'єктивність і неупередженість суддів, що слугуватиме основою для вирішення питань з сатисфакцією моральної шкоди. Правова регламентація все ще не дозволяє виробити чіткі критерії оцінки доказів у вітчизняному законодавстві, адже фактично аналогом стандарту доказування у вітчизняному цивільному судочинстві є внутрішнє переконання судді під час оцінки доказів

А також, звернути увагу на правову неосвіченість громадян України з приводу реалізації свого права на відшкодування моральної шкоди. Необхідно довести до громадськості, що свої права слід відстоювати. Коли права людини дійсно стануть пріоритетом нашого суспільства, тоді ми зможемо себе з впевненістю називати незалежною і демократичною державою.

Проте, будь-яка компенсація не може вважатися повною, оскільки видається складним визначити ступінь спричинених моральних страждань і збитків, і, відповідно, розмір їх відшкодування. Для вирішення ситуації оптимальним рішенням може бути як своєчасне звернення за порадою до близьких, фахівців з правової допомоги та медичних експертів., так і безпосереднє звернення до судових інституцій за захистом свого права.

Гаврилюк А.О. бакалавр, гр. П-3, ФПУП
Науковий керівник: Шпиталенко Г.А., к.і.н., доц. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДИТИНСТВО В ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ 30-Х РОКІВ: ПРАВОВІ ДЕКЛАРАЦІЇ ТА ВТРАТИ НАЗАВЖДИ

У розбудові в Україні демократичної соціально-правової держави виховання здорового молодого покоління громадян, охорона дитинства та забезпечення максимально можливою мірою виживання й розвитку молоді є одним із головних завдань держави та суспільства. За Законом України «Про охорону дитинства» дитинство - це період розвитку людини до досягнення повноліття; охорона дитинства - це система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав. Рівень турботи держави про дітей є одним із головних показників не лише рівня її розвитку, але і майбутнього. Актуальність даного дослідження посилюється загостренням економічної і безпекової ситуації в державі. У зв'язку з подіями на території Автономної Республіки Крим та окремих районів Донецької і Луганської областей з 2014 р. права значної кількості дітей, як і деяких інших категорій громадян, опинилися під загрозою. 30-і роки минулого століття цікаві тим, що саме в той час формувався принципово новий підхід до державно-правового забезпечення прав дитини в умовах становлення диктатури більшовиків та тоталітарного режиму із усіма його наслідками.

Дитина є ключем або кодом до розуміння всієї радянської цивілізації. Саме політика в галузі дитинства у період 30-х років визначила світосприйняття, поведінку і уявлення кількох поколінь радянських людей. Саме з образами так званого «щасливого радянського дитинства» у переважній більшості радянських людей асоціювалась комуністична влада. Створений образ «вірного ленінця» прописував обов'язкові сценарії поведінки в тих або інших ситуаціях. Формування образу радянської дитини посідало значне місце в просторі суспільно-політичної комунікації республіки у 1929–1939 рр., воно мало значний вплив на ставлення до дитини, розуміння її місця в суспільстві, уявлення про доступні їй види діяльності. Історично поняття дитинства пов'язувалося з певним соціальним статусом, з колом прав та обов'язків, притаманних цьому періоду життя, з набором доступних для нього форм діяльності.

Радянські діти умовно ділились на певні категорії за віком: з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку (до 9 років) пов'язувались уявлення про власне «дитячість». З цим віком пов'язувались традиційні розуміння основних видів дитячої діяльності. Діти 10–16 років вже безпосередньо залучалися до участі у всіх напрямках більшовицької політики соціалістичних перетворень. Можна вважати, що саме з цього часу у дітей закінчувалось безтурботне дитинство. Радянська пропаганда була сфокусована на дітях середнього і старшого шкільного віку, саме вони були основними діючими особами більшості медіа-сюжетів, що репрезентували образ радянської дитини у зазначений період. В офіційних виступах керівників республіки та медійних текстах доби модернізації починає активно експлуатуватись образ «дитини-дорослого», що мусить прекрасно розбиратися в політиці та ідеології. Це образ дитини, яка нарівні з батьками будує соціалізм. Політичний аспект в даний період був абсолютно домінуючим. Партиї та комсомольські керівники розуміли, що дитячі політичні погляди були повністю залежними від родинного оточення. Родина розглядалась ними не тільки як «фортеця всіляких релігійних забобонів», але й джерело відверто «ворожих» впливів на дитину. В результаті активізувалось протиставлення між сімейним вихованням, яке зображувалось як застаріле, відстале і реакційне, і суспільним, передовим, комуністичним. Згадка про сім'ю зазвичай супроводжувалась обґрунтуванням положення про необхідність «виривати дітей з родинного оточення». Важливим елементом формування класової ідентичності дитини було створення ідеального, привабливого образу більшовика – взірця, з яким дитині хотілось би себе ідентифікувати. В другій половині 1930-х рр. республіканський медіа-простір був перенасичений матеріалами з історії революції і «громадянської війни», біографіями вождів компартії, та художніми творами про героїзм дітей та молоді в боротьбі за встановлення радянської влади в Україні. Новий історичний радянський міф в Україні будувався на таких концептах: віковічні братерські українсько-російські стосунки, всенародна підтримка трудящими України більшовиків в добу революції, надзвичайний героїзм, проявлений українцями, в тому числі дітьми, у роки громадянської війни і допомога росіян в боротьбі з власними зрадниками-націоналістами. Дітей залучали до кампанії з ліквідації неписьменності, агітаційної та пропагандистської роботи.

Складною і трагічною сторінкою в житті багатьох дітей стала колективізація. Донесительство на односельців у пресі називалось «справою честі». Дітей залучали до викриття ворогів народу у системі освіти (нацьковуючи на вчителів), під час процесів над українською інтелігенцією, закликаючи боротись з «лівими» і «правими ухилами». Головною метою політичного виховання полягала у переконанні зростаючого покоління у правильності і справедливості більшовицької політики, у необхідності захищати

її, і якщо треба – навіть жертвувати собою. Образ дитини використовувався для піднесення іміджу влади. Політизація дитячого життя нерідко оберталась особистою трагедією для маленьких громадян.

З ухваленням першого п'ятирічного плану (1928–1932 рр.) дітей стали залучати до інших відверто недитячих справ у зв'язку із виконанням завдань п'ятирічного плану. Піонерські ЗМІ заповнили заклики до участі у вирішенні завдань п'ятирічки. Наймасовішою кампанією влади, що залучила сотні тисяч українських дітлахів стали «соціалістичні перетворення на селі». У пресі повідомлялось про те, що подекуди учні й піонери працюють 7–8 годин і більше, навіть у нічні зміни, ходять пішки на великі відстані.

Трагічним для дітей став Голодомор 1932–1933рр., задуманий та зреалізований тим же радянським тоталітарним режимом. Серед мільйонів жертв Голодомору – діти. За різними оцінками у роки Голодомору голодною смертю померло від 1,5 до 4 млн дітей. Батьки часто намагалися врятувати дітей ціною власного життя. Іноді матері, намагаючись зберегти малюків, відвозили їх до міста і залишали на вокзалах, у під'їздах житлових будинків, на ганках лікарень, ясел, дитсадків, дитячих сиротинців, які часто ставали справжніми таборами смерті для дітей. Під час Голодомору 1932–1933 рр. практика переведення дітей на патронат була антигуманною, а то і злочинною, бо призводила до неминучої смерті дітей у голодному селі. Часто в таких сім'ях діти часто залишалися без нагляду, були приречені на напівголодне існування, займалися жебрацтвом, дрібними крадіжками.

«Культ боротьби», що є однією з ключових ознак тоталітарної ідеології, мав пряме втілення у мілітаризації дитинства. Діти традиційно розглядалися більшовицькою владою як майбутні. Очікування неминучої війни зумовило залучення резервної армії – майбутніх бійців, до військових занять. Для позначення процесу воєнізації вживався термін «військово-фізкультурна робота». Мілітаризація дитинства була настільки глобальна, що майбутнім червоноармійцям не вибачали жодної слабості, жодного прояву власне дитячості.

В контексті політики державного терору (1937–1939 рр.) змушені говорити про «Дитячий ГУЛАГ». Державна каральна політика в СРСР була спрямована на потенційних політичних опонентів та інакомислячих, а також на ізоляцію кримінальних елементів, професійних злочинців, порушників законодавства. Практика ув'язнення підлітків за політичними мотивами була апробована ще у кінці 1920-х рр. Діти жили за законами злочинного світу, ув'язнені їх називали «шпанятами» або «вшивниками». Перевиховувати їх ніхто не збирався. Діти, у тому числі і засуджені за політичними статтями, аби вижити, були змушені приймати злодійські правила співжиття і переставали бути «політично небезпечними».

Якщо до «великого терору» органами НКВС СРСР дітей репресованих громадян розглядали як «безпритульних» та «бездоглядних», то в оперативному наказі № 00447 НКВС СРСР «Об операции по репрессированию бывших кулаков, уголовников и др. антисоветских элементов» від 30 липня 1937 р. члени сімей репресованих за першою та другою категорією підлягали щонайменше облікові. Сім'ї засуджених громадян за першою категорією автоматично виселяли з Києва та інших міст. Виселенню підлягали також і неповнолітні члени сім'ї. Наказом від 15 серпня 1937 р. НКВС СРСР № 00486 «Об операции по репрессированию жен и детей изменников родины» передбачали арешти дітей. Наказ детально інструкував співробітників органів державної безпеки стосовно практики вилучення дітей. Чекісти склали два списки (діти дошкільного віку та діти до 15 років), де вказували кількість дітей, їхній вік. Згідно оперативного наказу, діти автоматично вважалися сиротами. Окремо надавали характеристики на дітей віком понад 15 років, здатних «на соціально небезпечні та антирадянські дії». На таких підлітків заводили окремі слідчі справи. Подальшу долю неповнолітнього вирішувала Особлива нарада НКВС СРСР. В залежності від віку, ступеня небезпеки і можливостей «виправлення», діти підлягали ув'язненню в табори, виправно-трудові колонії та дитячі будинки особливого режиму наркоматів освіти. У списках діти комплектувалися так, щоб діти, які були родичами чи знайомими, не потрапляли у один дитячий заклад. Такі «діти-сироти» мали повністю забути про своє «антирадянське» походження й виховуватися у комуністичному дусі. Вони були позбавлені права спілкуватися із репресованими батьками, отримувати інформацію про них. Найчастіше за все малим дітям змінювали прізвище та ім'я, щоби не залишалося жодних спогадів про батьків – «ворогів народу». Що стосується новонароджених і немовлят, то вони, як правило, залишалися з матерями у таборах до 1–1,5 років, а потім переводилися у ясла або дитячі будинки. Частина дітей «ворогів народу» потрапляла до спеціальних дитячих будинків, решта – відправлялися до дитбудинків у інших областях.

Отже, 30-і роки стали продовженням гіпертрофованого ігнорування прав та свобод дитини на догоду більшовицькому тоталітарному режиму. Політизація дитячого життя, його мілітаризація, упереджене ставлення до дітей «непролетарських» класів, ув'язнення підлітків за політичними мотивами, «Дитячий ГУЛАГ», залучення сотень тисяч українських дітлахів до «соціалістичних перетворень на селі», навмисне заморені Голодомом 1932–1933рр. мільйони дітей – це далеко не повний перелік злочинів проти дитинства з боку тоталітарного режиму, який у такий спосіб під високими правовими гаслами «будував щасливе радянське майбутнє». Практика та історичний досвід показують, що держава, яка не дбає про дітей, не має майбутнього.

Ковтун І.Д., бакалавр, гр. П-3,ФПУП
Науковий керівник: Шпиталенко Г.А., к.і.н., доц. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕРЖАВНИЦЬКІ ПОГЛЯДИ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

25 травня поточного року минає 95 років з дня вбивства в Парижі Голови Директорії УНР і Головного Отамана Республіканського війська Симона Петлюри. В час, коли українці знову, як і сто років тому, захищають свою свободу зі зброєю в руках, від того ж ворога – Росії, Петлюра має повертатися до українців із забуття і безмежного інформаційного моря неправди про нього. Адже його постать залишається найбільш суперечливою з поміж інших діячів доби національно-визвольних змагань українського народу 1917-1921 років і до сьогодні не позбавлена низки усталених міфів, зокрема, щодо його державотворчої, військової діяльності, суспільно-політичних поглядів тощо. Між тим, уважне вивчення державницької діяльності Симона Петлюри, його теоретичних поглядів у галузі державного будівництва не втратили своєї актуальності й тепер.

Проблемам державотворчих аспектів діяльності Симона Петлюри в роки Української Національної революції 1917-1920 рр. й періоду еміграції та загальнотеоретичної спадщини присвячено праці цілої когорти вітчизняних дослідників, зокрема: Шелухін С., Мазепа І., Литвин С., Денисенко В., Шульгин О., Верстюк В., Коваль Б., Тинченко Я., Грицак Я., Курас І., Поліщук Ю., Сергійчук В., Сворака С. та багато інших. Проте проблеми державницької спадщини Симона Петлюри є актуальними і потребують подальших наукових досліджень.

Висвітлюючи концепцію української державності у поглядах Симона Петлюри, насамперед слід зауважити, що він був одним із небагатьох тодішніх діячів Центральної Ради, котрий еволюціонував від автономістських концепцій національного державотворення до самостійницьких. Свідченням цього є участь С. Петлюри в українському військовому русі й створенні підвалин національних збройних сил, які не вписувалися в автономістські рамки державотворення, сповідувані ними. Аксиомою для Симона Петлюри впродовж усієї його політичної діяльності періоду Української Революції було невідступне дотримання постулату державної незалежності України. Так, у відозві «До населення всієї соборної України!» від 17 вересня 1919 р. першим програмним пунктом уряду УНР він визначив «самостійність і незалежність Української Народньої Республіки, щоб ніхто з близьких та далеких сусідів не замахувався на наше самостійне державне життя та добробут українського народу». Пам'ятаємо, що це були чи не найважчі для УНР часи, коли юрисдикція її уряду розповсюджувалася лише на декілька повітів Поділля.

Надзвичайно актуальними та цікавими є погляди Симона Петлюри щодо суспільного устрою держави. Еволюціонувавши від лівих поглядів до поміркованих, Симон Петлюра бачив Україну соціально справедливою державою. У вже згадуваній нами відозві «До населення всієї соборної України» він сформулював такі засади внутрішньої політики: передача землі від великих власників без викупу селянству, урахування інтересів робітництва – 8 годинний робочий день і соціальні гарантії праці». Разом з тим у більш пізній його публіцистиці можна помітити обґрунтування ідеї української державності як солідарного витвору всього українського суспільства. Так, він рішуче виступає проти партійного доктринерства, яке на його переконання, заведе українське державне будівництво в безвихідь, оскільки класова боротьба міжантагоністичними класами шкодитиме пріоритету національної державності. Разом з тим він розумів, що українське суспільство не може бути соціально-однорідним. Тому «лише ті партійні програми, котрі стоять в першу чергу на становищі добра для цілої України, а не певної тільки класи...» можуть бути пріоритетними, а не вузько-партійні інтереси. «Кожна партійна програма, оскільки вже необхідно помириться з існуванням її, мусить працювати в першу чергу для України, а потім для своєї класи. Інтереси своєї класи мусять підчинити загальнонароднім стремлінням, а не одягати в свій фрак, часто пошитий з невдалої матерії й не на той ріст». Як підсумок, Симон Петлюра наголошує: «Держава вища над партією, нація вища над класами!».

Не менш важливими й актуальними до цього часу є міркування Симона Петлюри щодо ролі державної ідеології в націо- та державотворчих процесах в Україні. Аналізуючи історичний досвід української козацько-гетьманської державності, він доходить висновку, що головною причиною втрати незалежності, опім соціально-економічних чинників, «було незавершення процесу консолідації української нації під час смерті гетьмана Богдана, брак єдиної державної ідеології у його заступників, що має об'єктивну цінність для всіх клас тогочасної української нації».

Характерно, що одним із найсуттєвіших чинників українського державотворення С.Петлюра вважав формування державної ідеології. Він указував на те, що її формування «справа незвичайно тяжка, а українське суспільство лише в тяжких катастрофах, в пробах різних може, як в горнилі страждань, її вияснити собі та засвоїти». Як показала практика, саме цього чинника найбільше бракувало як у

внутрішній, так і зовнішній політиці в період національної революції. Із цього приводу Симон Петлюра із сумом констатував: «А брак єдиної державної ідеології, єдиної провідної лінії в зовнішній політиці – оці риси, що характеризують дотеперішній стан політичного розвитку нашого громадянства – мало потішають і на майбутнє бо створюють у нашого громадянства ілюзії облудні і переменшення в оцінці тих труднощів, які стоять перед Україною в справі вступу її до європейської чи світової коаліції держав». Державна ідеологія скристалізується за умови, коли українське суспільство усвідомить потребу підпорядкувати свою діяльність вимогам державної дисципліни.

Актуальними для сьогодення є погляди Симона Петлюри на роль державних лідерів. Вони, на його думку, повинні володіти такими моральними та діловими якостями, як, політична послідовність, витримка, здатність вийти поза межі мертвого доктринерства, відповідальність за доручену справу, творчий підхід до виконання покладених завдань, ґрунтовне знання техніки будівництва держави, політична далекозорість, уміння орієнтуватися в перипетіях політичного життя як українського так і міжнародного, почуття міри й такту, «а найпаче систематичної, невтомної, так званої «чорної», праці, до якої не кожен здатен». Дієздатність адміністративного апарату держави можуть забезпечити професіонали, а тому уважав Симон Петлюра, «прикликання до праці фахових досвідчених сил, хоч би закордонних, є потребою державного значення». Він звертався до українських дипломатів, аби вони уважно вивчали державний досвід країн, у яких перебували.

Важливим для сьогодення є розуміння позиції С. Петлюри ролі церкви як важливої умови самостійної Української Держави. С.Петлюра вважав її інтегральною частиною всього державного будівництва, моральним авторитетом, котрий зміцнить націю й державу. Для цього вона повинна здобути автокефалію й мати власного патріарха. «В майбутніх конфліктах з Москвою внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська церква може відіграти велике значення у вислідах такої боротьби» [24, с. 328].

Державна діяльність Симона Петлюри припадала на складний для України період, коли доводилося збройно виборювати й захищати незалежність. Тому надзвичайно актуальним було питання її зовнішньополітичних пріоритетів, усвідомлення місця нашої країни в тогочасному світі. Реалізація цього плану тісно перепліталася з проблемою досягнення соборності українських земель, котрі в тогочасних умовах реалізувати було практично неможливо.

Петлюра С., добре тямлячи у геополітиці, відстоював європейський вектор розвитку України і в свій час навіть зумів зробити політичні прогнози, актуальні і до сьогодні: «Найбільшою перешкодою для визнання суверенності України є гіпноз самого імені Росія. Цей гіпноз треба розв'язати, особливо в Америці та Франції. Справу поділу Росії треба поставити як справу покою цілого світу, як справу європейської рівноваги та реально-матеріальної вигоди держав».

Турбували С.Петлюру проблеми консолідації української нації. Так, у листі до К.Мацієвича про ставлення до ідеї побудови будь-яких федеративних зв'язків України з Росією. 12 червня 1925 р. він писав: «Великою консолідацією і дисциплінованістю ми взагалі ні в історії, ні тепер не можемо похвалитись. Я вважаю, що «союзницькі» чи федеративні концепції цій консолідації заважають... наш народ, приспаний і заколисаний «вигодами» союзницького чи федеративного співжиття з Москвою, не знайде в собі ні сили організаційності, ні психологічних-національних предпосилок, щоб захистити своє право на самостійне державне життя в момент зміни влади на Україні».

С. Петлюра вважав, що ми повинні скомпроментувати ідею реставрації великої Росії як ідею нереальну, штучну і невідповідну для Європи». При цьому він акцентував увагу на тому, що геополітичне розташування України «висуває перед українською політикою завдання шукати оперття на системі політичних зв'язків з тими державами, що мають певні інтереси на Чорному морі або в басейні його». Тому він не виключав можливості створення коаліції держав Балтійсько-Чорноморського регіону: України, Польщі, Латвії, Литви, Грузії, Азербайджану. Спробою реалізації цієї концепції було підписання 15 січня 1921 р. представниками УНР, Фінляндії, Естонії, Литви та Польщі військової конвенції, котра мала б гарантувати ці країни від імперських зазіхань Росії. Він не виключав можливості долучення до цієї коаліції Румунії й Туреччини. Наголошуючи на важливості дипломатичного чинника в утвердженні суверенної Української Держави, С.Петлюра закликав урахувати досвід 1917–1920 рр. «Коли українська нація не змогла зреалізувати свого державного ідеалу в 1917–1920 рр., то причиною цього явища було між іншим те, що в цей час українська політика не дописала українській стратегії, себто військова наша боротьба не мала належної допомоги з боку української політики... З цього досвіду ми повинні засвоїти науку для майбутнього: вона полягає в придбанні реальних симпатій серед впливових міжнародних чинників до ідеї Української держави». Він належав до найбільш переконаних і непоступливих українських самостійників-державників, був рішучим противником будь-яких федеративних зв'язків України з Росією, непохитно стояв за національно-державницьку ідею.

Отже, Симон Петлюра сформулював концепцію державної структури України, фундаментальними засадами якої виступають самостійність, соборність, демократизм, верховенство права та європейські пріоритети в зовнішній політиці.

Матвеев Д.В., бакалавр, гр. П-4, ФПУП
Науковий керівник: Павліченко І.М., ст. викл. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВА ОСНОВА ПРОВЕДЕННЯ ЩЕПЛЕНЬ ТА ВІДМОВИ ВІД НИХ

У грудні 2019 року в китайському багатомільйонному містечку Ухань у лікарню потрапив нульовий пацієнт. За пару місяців хвороба, якою він захворів поширилася на весь світ та спричинила зупинку активного життя у багатьох країнах, тобто введення карантинів. Уже майже півтора року людство бореться з пандемією. Люди зворушені, розхвилювані, особливо в Україні. Хтось хоче врятуватися від небезпечної хвороби та привити себе і близьких, а хтось врятуватися від неякісної прививки, інші взагалі не вірять у COVID та вважають щеплення якимсь експериментом, є й такі, що називають це «чипуванням». Отже, на сьогодні у суспільстві є багато страху щодо щеплень та виникло багато питань щодо можливостей держави у сфері вакцинування. Саме тому у даній роботі розглянемо правові основи проведення щеплень та відмови від них.

Вакцинація забезпечує захист організму від шкідливої дії різних захворювань та інфекцій, регулюється законами України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та «Про захист населення від інфекційних хвороб».

У додатку до наказу МОЗ України «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів» затверджено Календар профілактичних щеплень в Україні. До нього включено щеплення проти хвороб: туберкульоз, гепатит В, поліомієліт, дифтерія, інфекція, кір, краснуха, паротит, кашлюк, правець та кір.

Ст. 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та ст. 12 Закону «Про захист населення від інфекційних хвороб» однаково визначають, що профілактичні щеплення з метою запобігання захворюванням на туберкульоз, поліомієліт, дифтерію, кашлюк, правець та кір в Україні є обов'язковими. Отже, щеплення від гепатиту В, гемофільної інфекції, краснухи і паротиту не є обов'язковими.

В Україні список обов'язкових щеплень може розширюватися або Міністерством охорони здоров'я для окремих професій, виробництв та організацій, звісно, якщо для здоров'я людей є загроза; або ж може розширюватися для окремих територій та об'єктів, у разі масового поширення небезпечної інфекційної хвороби Головним державним санітарним лікарем України, головним державним санітарним лікарем Автономної Республіки Крим, головними державними санітарними лікарями областей, міст Києва та Севастополя, головними державними санітарними лікарями центральних органів виконавчої влади. Про це вказує стаття 12. «Закону України Про захист населення від інфекційних хвороб». Вакцинація від COVID-19 є добровільною, але за законом підстави для того, щоб визначити її як обов'язкову є. Адже це небезпечна інфекційна хвороба, що масово поширюється та становить загрозу громадянам.

Крім того, список обов'язкових щеплень визначає Верховна Рада. Але депутати не охоче розширюють його. Так, вже було багато спроб «протягнути» в законопроектах додання до обов'язкових щеплень вакцинацію від гепатиту В, гемофільної інфекції, краснухи, пневмококової інфекції тощо. Подібний процес був у цьому році, але все-таки у законопроекті «Про систему громадського здоров'я» ці норми видалили.

Міністерство охорони здоров'я визнає можливість двох видів небажаних наслідків вакцинації – реакції та ускладнення. Звісно, що профілактичні щеплення проводяться після медичного огляду особи в разі відсутності протипоказань, проте ця відсутність не вказує про цілковиту безпеку щеплень.

На сьогоднішній день жодна людина не може бути впевнена у тому, що вакцина є якісною і що усі норми щодо її зберігання були виконані відповідно до інструкції. В Україні відсутній дієвий правовий механізм відшкодування шкоди у разі виникнення поствакцинальних ускладнень. Хоча в інших країнах підходи існують. Наприклад, у Швеції діє система страхування пацієнта, а в США діє Національна програма компенсації пошкоджень при вакцинації.

Тому у нас досить багато прихильників думки про щеплення як про особисте право кожного. Вони аргументують свою позицію, посилаючись на статтю 284 Цивільного кодексу України. За якою, щеплення є видом медичної допомоги, від якої можна відмовитися, є медичним втручанням, пов'язаним з ризиком для здоров'я пацієнта. А відповідно до статті 42, Основ законодавства України про охорону здоров'я, ризиковані профілактичні методи можливі лише у разі згоди особи. Крім того стаття 43 цього ж закону підтверджує право особи на добровільну відмову від проведення щеплень. Можна стверджувати, що положення статті 284 Цивільного кодексу України та статей 42, 43 Закону № 2801, що дають особі право на відмову від лікування і профілактики, співвідносяться з положеннями частини 1 статті 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III, які встановлюють

обов'язок пройти щеплення. Співвідносяться як загальна норма і спеціальна. При цьому норми, що дають право на відмову від щеплення, – загальні, а ті, що встановлюють щеплення як обов'язок, – спеціальні.

А як відомо ще з часів Стародавнього Риму, спеціальна норма права витісняє загальну. Отже, вирішуючи питання про конкуренцію загальних і спеціальних норм, робимо висновок про те, що право пацієнта на відмову від лікування не безмежне, оскільки обов'язок зробити профілактичні щеплення, встановлений частиною 1 статті 12 Закону «Про захист населення від інфекційних хвороб», домінує над правом на відмову від вакцинації.

Звернімося до практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Це важливо, адже його рішення для нашої країни є джерелом права. У пунктах 62 і 63 Постанови ЄСПЛ у справі «Претті проти Сполученого Королівства» (справа № 2346/02) зазначено, що під час надання медичної допомоги, навіть тоді, коли відмова від конкретного методу лікування може призвести до летального результату, примусове медичне лікування без згоди дієздатного, повнолітнього пацієнта є втручанням в його або її право на фізичну недоторканність. Але в пунктах 85 і 136 рішення ЄСПЛ зі справи № 302/02 держава може зобов'язати громадян пройти медичні процедури, аби усунути загрозу заподіяння шкоди здоров'ю населення. Якщо підсумувати – право особи на відмову від лікування закінчується там, де починаються інтереси безпеки здоров'я всього населення.

Обов'язок пройти щеплення підкріплений державним примусом у вигляді відповідних санкцій за невиконання такого обов'язку. Встановлені законом санкції спрямовані суто на забезпечення безпеки як осіб, які відмовилися від щеплення, так і осіб, які можуть з ними контактувати. За законодавством примусово щеплювати не можна, але можна обмежити в реалізації деяких прав.

У нашій країні дитину, яка не отримала профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, повинні не прийняти у дитячий заклад, посилаючись на те, що дитина є потенційною загрозою для інших дітей. Така норма міститься у ст. 15 Закону «Про захист населення від інфекційних хвороб».

Багатьох це не влаштовує, наводяться такі аргументи проти санкцій: ст. 53 Конституції України передбачає, що кожен громадянин України має право на освіту. Ст. 42 та 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я визнає право про відмову від медичного втручання, в тому числі профілактичного. Рішення Конституційного суду України (2004р.) визначає, що нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Це рішення є обов'язковим для виконання на всій території України.

Проти цього Верховний Суд Постановив у справі № 331/5291/19, що право дитини на здобуття освіти не порушене, оскільки для дітей, які не можуть відвідувати заклад освіти за відсутності щеплень, установлені альтернативні способи отримання освіти та продовження навчання, зокрема в навчальному закладі.

Крім того, санкції встановлені не лише для дітей, які ухилились з волі батьків від щеплення. Аналогічні санкції є і для дорослого населення країни. Насправді ситуація абсолютно ідентична.

У Статті 12 Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» вказується: Працівники окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб, підлягають обов'язковим профілактичним щепленням також проти інших відповідних інфекційних хвороб. У разі відмові або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень у порядку, встановленому законом, ці працівники відсторонюються від виконання зазначених видів робіт.

В умовах пандемії COVID-19 забезпечення колективного імунітету стало дуже важливою проблемою. Тому у світі активно працюють над створенням нової системи санкцій, щоб забезпечити колективний імунітет проти коронавірусу. Це буде система «паспортизації». В Україні глава МОЗ Максим Степанов заявляв, що розробка так званого "паспорта вакцинації" перебуває на фінальній стадії. Нормативні акти щодо «паспорта вакцинації» ще не прийняті. Але найімовірніше там буде вирішено питання про обмеження пересування людей, які не мають COVID-паспорту. Статті 33 Конституції України, вказує на те, що в Україні гарантується свобода пересування, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Стаття 12 закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» містить перелік цих обмежень. За ним можливе обмеження пересування на окремих територіях, де є небезпека поширення інфекційних захворювань. Україна визнає право на рівність та захищає від будь-якого типу дискримінації. Є побоювання, що паспорти вакцинації можуть зашкодити такому захисту.

Отже, відмова від щеплень є законною і не тягне за собою юридичної відальності. Люди самі можуть вирішувати чи робити їм та їх дітям ті чи інші щеплення. Поряд з цим, недосконалість та колізійність певних норм законодавчих актів що врегульовують порядок та підстави для її проведення потребує додаткового правового аналізу.

Никодюк Д.А., бакалавр, гр. ПМБ-1, ФПУП
Науковий керівник: Горай О.С., к.е.н., доц. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УРСР 1937 РОКУ

Проблема забезпечення гарантій прав і свобод людини, їх ефективного захисту донині не перестає бути актуальною. Формальне закріплення переліку демократичних прав і свобод людини, на жаль, ще не дає гарантій їх втілення в життя. Яскравим прикладом декларативного визнання прав і свобод людини є Конституція УРСР 1937 р. Насамперед доцільно зазначити, що в середині 30-х рр. ХХ ст. радянське керівництво дійшло висновку щодо внесення «демократичних» змін до Конституції 1924 р. Так у січні 1937 р. було прийнято нову Конституцію УРСР, яка фактично була створена відповідно до Конституції СРСР 1936 р.

Конституція УРСР 1937 р. – Конституція, розроблена відповідно до Конституції СРСР 1936 р. комісією у складі Г.Петровського, С.Косіора, П.Постишева, В.Затонського, П.Любченка, Й.Якіра та ін. й затверджена XIV Надзвичайним Всеукраїнським з'їздом Рад 30.1.1937. У 13 главах і 146 статтях Основного закону закріплювалися суспільний і державний устрій, вищі органи державної влади УРСР та Молдавської АРСР, місцеві органи державної влади, бюджет УРСР, організація суду і прокуратури, основні права і обов'язки громадян, виборча система, герб, прапор, столиця, порядок внесення змін до Конституції. К. проголошувала перемогу соціалізму, непорушність соціалістичних відносин, морально-політичну єдність українського народу. УРСР відтепер вважалася соціалістичною державою робітників і селян, де вся влада належить трудящим міста і села в уособленні Рад депутатів трудящих. Проте глава про суспільний устрій майже цілком відтворювала відповідні положення Конституції СРСР 1936 р. Економічною основою УРСР проголошувалася соціалістична власність (державна та колгоспно-кооперативна) і соціалістична система господарства, яка спрямовувалась на втілення принципів «хто не працює, той не їсть» та «від кожного за здібностями, кожному – за його працю». Вищим органом державної влади ставала Верховна Рада УРСР, до компетенції якої належало затвердження народногосподарських планів і державного бюджету, керівництво всіма галузями народного господарства і соціально-культурного розвитку, встановлення згідно із законодавством Союзу РСР місцевих податків, зборів і неподаткових доходів, законодавство про працю, організація суду, надання прав громадянства УРСР тощо. Верховна Рада формувала уряд республіки – Раду народних комісарів як вищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади. РНК здійснювала керівництво народними комісарами республіки та іншими підпорядкованими їй інституціями, об'єднувала і спрямовувала діяльність уповноважених загальносоюзних наркоматів, вживала заходів для виконання народногосподарських планів, державного і місцевого бюджету, для забезпечення громадського спокою, захисту інтересів держави, охорони прав громадян, контролювала діяльність РНК Молдавської АРСР та обласних виконкомів. На місцях функції державного управління повинні були виконувати обласні, міські, районні, сільські та селищні Ради народних депутатів і їх виконкоми. Ради всіх рівнів мали тепер обиратися таємним голосуванням на основі загального, рівного і прямого виборчого права. К. вперше визначала порядок створення судових і прокурорських органів та головні принципи діяльності їх, що за умов безпрецедентного розгулу беззаконня і масових репресій було ширмою. Те ж саме можна сказати і про статті, які проголошували найширші демократичні права і свободи людини

Конституцію УРСР 1937 р. побудовано у відповідності з Конституцією СРСР 1936 р. Вона майже повністю відбивала союзна Конституція, відтворювала її принципи, копіювала основні положення. Обидві Конституції мали демагогічний характер і були як би поза часом і простором. Численні положення Конституції УРСР, як і Конституції СРСР, особливо про права людини, насправді не діяли. Вони мирно співіснували з репресивною машиною, масовими арештами, розстрілами. Основний Закон за формою був демократичним, але повністю відірваним від реального життя. Зокрема, Розділ Х мав назву «Основні права та обов'язки громадян», у якому Конституція 1937 року проголошувала широкі демократичні права та свободи, які в нас час проголошує та гарантує сучасна демократична держава.

У розділі 10 Конституції закріплювалися основні права і обов'язки громадян УРСР, які отримували право на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення в старості, а також в разі хвороби і втрати працездатності, на освіту та ін. У *ст. 117* зазначалося, що громадяни УРСР мають право на працю, тобто право на одержання гарантованої роботи з оплатою їх праці у відповідності з її кількістю та якістю. Згадана стаття відповідала основному принципу соціалізму: Праця в УРСР є обов'язком і справою честі кожного спроможного до праці громадянина за принципом «Хто не працює, той не їсть», але в тих реаліях колгоспника, який не відпрацював обов'язковий мінімум трудоднів могли позбавити права на користування земельним наділом і прирехти як його, так і його сім'ю на голодну смерть. Що стосується *статті 118*, то в проголошувалося те, що громадяни УРСР мають право на відпочинок, яке забезпечувалося скороченням робочого дня для більшості до 7 годин, установаження щорічних відпусток робітникам і службовцям із

збереженням заробітної плати, наданням для обслуговування широкої сітки санаторіїв, будинків відпочинку, клубів, але дане положення також було далеким від правдивої реальності, адже людей змушували працювати від 8 до 18 годин, а права на відпочинок майже ніхто не міг реалізувати. Скоріш за все, це було пов'язано з тим, що 1937 рік був роком репресій та ущемленням прав людини. Положення *статті 119* про те, що громадяни УРСР мають право на матеріальне забезпечення в старості, а також – в разі хвороби і втрати працездатності, яке, як закономірність, теж не було правдою, тому що $\frac{3}{4}$ громадян старшого віку так і не мали гідного пенсійного забезпечення. Напевно, лише положення *статті 120* мало справжню юридичну силу, у якому зазначалося, що громадяни УРСР мають право на освіту. Також важливим був зміст *статті 121*, який надавав жінці в УРСР рівні права з чоловіком у всіх галузях господарського, державного, культурного та громадсько-політичного життя. У *статті 122* йшлося про те, що рівноправність громадян УРСР, незалежно від їх національності і раси, в усіх галузях господарського, державного, культурного та громадсько-політичного життя є непорушним законом. Саме це положення є актуальним для держав нашого сучасного світового простору. Але це на практиці також не виконувалося, адже, як вже зазначалося, що 1937 рік – період Сталінських репресій, саме тому в цей час було вислано доволі значну кількість кримських татар, які ж так і не отримали важливих прав, які гарантувалися Конституцією. Також було порушено положення *статті 126*, у якому зазначалося, що громадянам УРСР було гарантовано недоторканість особи та те, що ніхто не може бути заарештованим інакше, як за постановою суду або з санкції прокурора. Причиною цього стало те, що в 1937 році розпочалася боротьба проти «шкідництва», за цей час було незаконно заарештовано доволі значну кількість людей.

Що стосується обов'язків громадян УРСР, то *стаття 130* визначала, що кожний громадянин УРСР зобов'язаний зберегти і зміцнювати суспільну, соціалістичну власність, як священну і недоторкану основу радянського ладу, як джерело багатства і могутності батьківщини, як джерело заможного і культурного життя всіх трудящих, а ті особи, що роблять замах на суспільну, соціалістичну власність, є ворогами народу. Також у *статті 131* зазначалося, що загальний військовий обов'язок є законом. Крім того, потрібно зазначити, що Сталінський режим приділяв особливу увагу армії та шпигунству, карою за ці злочини були або розстріл, або заслання. В ст. 124 Конституції йшлося про свободу слова, друку, зборів і мітингів, вуличних походів і демонстрацій, тобто про свободи, які були просто неможливі в умовах тоталітарної системи. В той час, коди провадились незаконні обшуки і арешти, здійснювались масові репресії, в Конституції урочисто проголошувалась недоторканість особи, житла та ін. Конституція 1936 р. була побудована таким чином, що сама її структура абсолютизувала державу. Серед 13 її розділів розділ про права та обов'язки громадян займав лише десяте місце, до того ж мав декларативний характер. Всебічний розвиток особи в цій Конституції розглядався не як мета соціалістичного будівництва, а як засіб досягнення мети — побудови сталінської моделі соціалізму. Усе це свідчило про те, що Конституція УРСР, як і Конституція СРСР, не забезпечувала втілення в життя багатьох своїх положень. Реальна практика сталінщини перекреслювала демократичність Конституції УРСР 1937 р.

Не захищала Конституція УРСР і національні права українського народу. Розпочата ще з 20-х років українізація не просто припинилась, вона почала тепер розглядатися під тиском Сталіна як прояв націоналізму, наслідками чого стали розгром української науки, культури, знищення українських провідних кадрів. Зазнали утисків і національні меншості. У квітні 1938 р. було видано постанову ЦК КП(б)У, згідно з якою створення в Україні навчальних закладів національних меншостей визнавалось насадженням осередків буржуазно-націоналістичного впливу. В наступному році були ліквідовані національні райони та національні сільські Ради. Серйозних змін зазнала виборча система. Конституція УРСР 1937 р. відмовилась від виборів, де робітничий клас мав переваги над селянством, а значна частина населення взагалі була позбавлена виборчих прав, від виборів багатоступеневих та відкритих. Згідно зі ст. 133 Конституції вибори до Рад депутатів трудящих усіх ступенів провадились на основі «загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні». Як уже зазначалось, справжніх виборів у дійсності не провадилось, це була, лише ширма, яка прикривала тоталітарний режим. На відміну від Конституції УСРР 1929 р., де не розглядалися питання, пов'язані з організацією та діяльністю судово-прокурорських органів, Конституція 1937 р. мала спеціальний розділ, присвячений суду та прокуратурі. Тут визначався порядок утворення судово-прокурорських органів, проголошувались основні принципи їх діяльності. В Конституції багато говорилося про зміцнення соціалістичної законності, право обвинуваченого на захист, процесуальні гарантії особи. Але практика була зовсім іншою. Виключний порядок судочинства у справах про терористичні акти, діяльність особливої наради при НКВС СРСР, терор і репресії – все це було несумісним з принципами, проголошеними Конституцією УРСР 1937 р.

Отже, підсумовуючи все зазначене вище, можна зробити висновок, що формально керівництву вдалося проголосити в Конституції найважливіші демократичні положення, що стосувались основних прав та обов'язків громадян УРСР, але фактично як і більшість положень Конституції вони не були втілені в реалії того часу, тому що в тих положеннях йшлося про основоположні свободи, які просто не можливо було виконати в умовах тоталітарної системи. Крім того, Конституцію УРСР 1937 р. вважають правовим вінцем тоталітарного режиму, яка для історії людської спільноти була взірцем політичного цинізму та юридичної догми.

Олійник А.Ю., бакалавр, гр. ЗП-20-1, ФПУП
Науковий керівник: Шпиталенко Г.А., к.і.н., доц. кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ ЗА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.

Актуальністю роботи є суспільний резонанс щодо ролі жінки у громадсько-політичному та правовому житті України в другій половині XVI - першій половині XVII ст. Адже дослідники козацького минулого доволі часто залишали поза увагою у власних наукових розвідках розкриття теми про ставлення до жінки в культурі українського козацтва, її статусу та ролі в суспільстві. І тому важливим і, на нашу думку, необхідним є поглиблювати різноспектрні дослідження правового становища українського жіноцтва запорозької доби, що й обумовило обрання нами цієї теми для дослідження

Історіографічну базу проблеми дослідження складають праці таких вчених як: Олександра Кривошия, Олени Апанович, Тетяни-Таїри Яковлевої, Віктора Кукси, Тамари Коломієць, Наталії Полонської - Василенко та інших. Згадані науковці у власних працях спростували історіографічний штамп про безправ'я жінок та відсутність їх слідів у повсякденні та традиціях запорозької громади. Також їм вдалося у своїх наукових доробках показати жінку зовсім з іншого, маловідомого, але з позитивного боку для української історії у звичаєвому праві. Варто відзначити, що ще від початку створення ранньофеодальної монархії Київської Русі, життя кожної верстви населення регламентувалося єдиним збірником законів, в якому чітко були прописані права та обов'язки для тих чи інших осіб за суспільним станом. В історії українських земель XI–XVI століть найбільші такі закони: «Руська правда» (Київська Русь) XI–XII ст., «Литовські статuti» 1529 р, 1566 р. (Велике князівство Литовське), 1588 р. (Річ Посполита), «Конституція Пилипа Орлика» 1710 р. тощо. Зокрема, за часів Козацької доби, універсальним джерелом права на Січі було звичаєве право, за яким закріплювалася процедура обрання козацької старшини, основні правила користування землею, судова система, види злочинів та покарань за них. З одного боку, вищезазначене право на певний проміжок часу стримувало поділ козацького товариства на певні класи, але з іншого - відсутність писаного права можна вважати суттєвим недоліком юриспруденції Запоріжжя, так як усна форма права надавала старшині можливість трактувати давні звичаї та традиції, спираючись лише на власні інтереси

У свою чергу, українська жінка-козачка не відставала від жінки-шляхтянки у правовому становищі і була, також, наділена певними видами прав, а саме: майновими, громадсько-політичними, шлюбними та судовими. Хоча звичаєве право не передбачало настільки широкий спектр прав у різних сферах життя для жінок як Литовські статuti, але відіграло важливу роль у закріпленні їх статусу на теренах тогочасних українських земель.

Спочатку слід зосередити увагу на основному змісті майнового права. Власне, для звичаєвого права було характерним наявність материзни, тобто наділ землі, що входив до посагу. Особливість материзни проявлялася в тому, що вона не належала до загальносімейного майна, не ділилася між окремими членами сім'ї, а передавалася по жіночій лінії і рахувалася як окремий жіночий майновий інститут. Навіть, у випадку, якщо бездітна жінка померла, то за козацьким правом чоловік повинен був передати майно своєї дружини її батькам. Цікавим фактом, що саме жінка могла врятувати життя засудженому парубку, якщо вона погоджувалася вийти за нього заміж. Підтвердженням вищезазначеного може слугувати переказ, який побутував серед жителів м. Крупиці на Волині в 1606 р. Суть його полягала в тому, що під час підводу злочинця до палача, який вже був напоготові реалізувати смертний вирок, раптом, вийшла дівчина і накрила хусткою голову козаку, подавши цим знак, що вона бере з ним шлюб і тим самим рятує його від страти. В котре, цей випадок доводить про наявність широкого кола прав та привілеїв у січовому товаристві.

Як стверджує історик Іван Каманін, в козацькому праві існувало положення, за яким майнові відносини між чоловіком та жінкою можна охарактеризувати наступним чином:

- за життя чоловіка жінка користувалася з ним рівним правом користування і придбання нерухомого майна;
- вдова мала право самостійного розпорядження своїм нерухомим майном, яке вважалося нею відпускним;
- за відсутності синів дочки могли успадкувати й батьківські землі.

Слід підкреслити, що в історичних джерелах зафіксовано чимало фактів, які вказують на участь жінки-козачки в громадсько-політичному житті держави. На період відсутності чоловіків вдова, всю повноту влади жінки брали в свої руки, а також підписували універсали, які набували законності. Крім того, збереглися адміністративні документи, зі свідчень яких ми дізнаємося про те, що третя дружина гетьмана Богдана Хмельницького, Ганна Сомківна, керувала державою під час воєнних походів чоловіка, і навіть видавала певні універсали].

Дослідники звичаєвого права неодноразово відзначали про вагомe значення укладення шлюбу за козацької доби. Шлюб являв собою простий договір між чоловіком та жінкою, які приймали певні умови, скріплюючи його в усній формі. Тобто, укладення такої угоди, між двома сторонами, передбачало як її вільне укладання, так і вільне розірвання з волі молодих.

В першій половині XVII ст. правове становище жінки визначалося й наявністю в неї певних прав у судовій системі козацької України. За документальними свідченнями, історика Івана Черкаського жінка-міщанка і навіть селянка вважалися повноправними учасницями громадського суду. Більше того, жінка мала право заносити на копу скаргу від свого імені і виступати там в ролі свідка як звичайний копник. Також жінка могла брати участь у копі і за відсутності свого чоловіка. А ще й також – відповідати на громадському суді не лише за себе, але й за чоловіка, і, навіть, за власного батька. Хоча не було достовірних прикладів, як зауважують науковці, коли чоловік заступає свою дружину на копі. Проте від другої половини XVII ст. – початку XVIII ст. жінка поступово втрачає вищезгадане право. В цей період свідчення чоловіків і жінок стають рівноцінними на теренах Української держави. А потім, взагалі: в судовій практиці починає закріплюватися принцип зверхності свідчення чоловіків над жінками.

Слід зазначити, що в умовах запорізького соціуму представниці козацько-старшинських клд брали активну участь у військовому житті України, доводячи, що не гірше чоловіків зможуть захистити себе та свою землю від нападників. Адже умови життя Нижньої Наддніпряниці вимагали від жінок бути не лише хранительками домашнього вогнища, але й ставати безстрашними воїнами, набувати статусу жінки-войовниці. Тобто українські жінки часто виходили за рамки традиційного трикутника «чоловік-дім-родина» та переймали на себе чоловічу роль мужнього та відважного воїна, який має захищати свою родину та домівку від нападників. Яскравими прикладами таких жінок, які були активними учасницями військових дій другої половини XVI - першої половини XVII ст. є отаманша Настя, козачка Варвара, сестра полковника Донця- Солоха, Софія Ружинська, Ганна Борзобогата-Красенська.

Отже, підсумовуючи сказане хотілось би ще раз наголосити, що правове становище жінок в Україні за козацької доби в першій половині XVII ст., ми дійшли до висновку, що воно було досить стабільним і врегульованим нормами звичаєвого права, які передбачали певну свободу для їх власного самовираження та правову нездатність. На це вказує той факт, що жінка-козачка ніяким чином не відставала від жінки-шляхтянки у правовому положенні, і була також, наділена певними видами прав, а саме: майновими, громадсько-політичними, шлюбними, судовими. Також українські жінки активно реалізували свої права у військових діях, набуваючи статусу жінок-войовниць, які в умовах небезпеки прикордонних територій Степу ставали на захист своєї родини та домівки від нападників.

Поліщук А.С., бакалавр, гр. ПД-5, ФПУП
Науковий керівник: Сушицька Ю.О., асистент кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНА МЕДІАЦІЯ ТА ЕЛЕКТРОННА ПЕТИЦІЯ ЯК ФОРМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ІНСТРУМЕНТ ДОСУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ПРИВАТНИХ ОСІБ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

У правовому житті сучасного світу звичні способи вирішення правових спорів (конфліктів) не завжди є ефективними, оскільки, як правило, залишаються незадоволеними інтереси та потреби однієї, а то й обох сторін конфлікту. Звернення до державних органів з приводу кожного правового конфлікту призводить до перевантаження судів та адміністративних органів. Альтернативою покращення доступу до правосуддя та зменшення навантаження на суди є застосування інших альтернативних способів вирішення правових спорів та, наприклад таких, як адміністративна медіація. Та ще одним важливим інструментом є електронна петиція. Сьогодні тема медіації доволі жваво обговорюється в українських юридичних колах, проте, існує низка складних запитань, яка псує загальний оптимістичний настрій з приводу розвитку медіації в Україні. Наскільки «життєздатна» медіація на теренах сучасної України? Чи можемо ми стверджувати, що в нашому суспільстві в достатній мірі «визріли» умови для запровадження такого механізму вирішення конфліктів? Чи існує взагалі сьогодні реальний попит на послуги медіаторів? Чи, справді існує така вже нагальна потреба саме у законодавчому закріпленні інституту медіації?

Попри те, сама ідея запровадження медіації в українському суспільстві є позитивною. Україна шукає нові шляхи щодо ефективного руху вперед: з меншими витратами до більших результатів. Розвиток медіації міг би стати одним із таких шляхів. Розвиток медіації в адміністративному судочинстві – зокрема. Якщо зважати на те, що і в особи, і в публічних органах завжди залишається альтернатива звернутися до суду за захистом прав, застосування альтернативної процедури (медіації) – це реальний шанс вирішити спір швидко і справедливо для кожного. Сьогодні в Україні не існує спеціального формалізованого законодавства, що регулює здійснення медіації. Але в той же час, не існує і жодної формальної заборони з боку держави сторонам здійснювати медіацію. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України держава гарантує можливість кожному будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Отже, можемо стверджувати, що в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації.

Однією з центральних проблем становлення медіації в Україні є відсутність чіткого розуміння – яким чином медіація має бути «вмонтована» в українську правову систему. Основні напрями розвитку медіації в Україні вже визначено. Розробка нормативно-правової бази триває вже не перший рік. В нашій державі найближчим часом очікують на появу інтегрованого законодавчого акту, покликаного врегулювати медіацію в українському праві. Натомість, доводиться констатувати, що нині в Україні не вистачає кваліфікованих медіаторів, тому наразі єдиною прийнятною формою медіації є так звана присудова медіація, тобто процедура медіації проводиться в рамках розпочатого в суді провадження у справі суддею чи науковим співробітником цього ж суду, які мають відповідну підготовку медіатора. Така форма якнайкраще сприятиме утвердженню медіації як альтернативного способу взаємовигідного вирішення спору до винесення судового рішення.

До переваг медіації як способу вирішення спорів слід віднести: 1. Контроль, який мають сторони як над безпосередньою процедурою медіації, так і над її результатами; 2. Пряма участь сторін у переговорах; добровільність процедури; швидкість проведення медіації, її ефективність і економічність, простота і гнучкість; 3. Справедливість, оскільки медіатор гарантує, що вже існуючі нерівні відносини між сторонами не можуть вплинути на хід ведення переговорів і їх результат; 4. Конфіденційність; 5. Забезпечення ефективної взаємодії між сторонами; сприяння в підтримці, поліпшення або відновлення взаємин між сторонами; врахування довгострокових і важливих інтересів сторін в кожній стадії процедури медіації для врегулювання спору з акцентом на сьогоднішнє і майбутнє, а не на минуле; 6. Взаємовигідність результату медіації; творчий підхід до вирішення суперечки. Натомість, аналіз різноманітних позицій і підходів до визначення медіації, її позитивних та негативних сторін дозволяє з-поміж її недоліків виокремити такі: 1. в медіації складніше бути впевненим в професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, тим більше що медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці виливається в неприйнятну поверховість знань в кожній з таких; 2. більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (в силу своєї неформальності) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж; невизначеність алгоритмізації процедури медіації, яка викликана тим, що держава відносить ці питання до компетенції медіативних організацій, як наслідок – істотне різночитання змісту і поетапної структури таких процедур; в результаті особи, які вдаються до медіації, можуть не мати жодного уявлення про те, як вона повинна проводитися найбільш ефективно, і буквально змушують сторони приймати і покладатися на встановлені ними правила; відсутність зовнішнього (державного) контролю щодо здійснення процедури медіації, наслідком чого може бути низький рівень довіри конфліктуючих сторін до діяльності медіативних

організацій; 3. істотна невизначеність можливості притягнення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності, механізм медіації, в центрі уваги якої знаходяться спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, приховує від громадськості деякі значущі спори, які мають або можуть мати суспільно значущі наслідки. Якщо ж піднімати питання медіації в зарубіжних країнах, то аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччині показує, що медіація дозволяє відійти від втрати часу в судовому процесі, від додаткових і непередбачених витрат. Статистика розвинутих країн показує, що від 83 % до 85 % всіх медіацій вдалі. Навіть якщо угоди не досягнуто, залучення в медіацію збільшує розуміння та задоволення сторін-учасників: так медіація справляє позитивний вплив на сприйняття учасників і їх дій в судовому процесі.

Аналіз зарубіжного законодавства про медіацію дав підстави стверджувати, що у законодавствах досліджених держав: 1. можна прослідкувати те, що медіаційним процедурам в усіх вказаних державах надається велике значення, і закріплені подібні нормативно-правові основи інституту медіації (медіація щодо трудових спорів, сімейних спорів та ін.); 2. закріплені правові дефініції поняття «медіація», практично ідентичні за своєю лексико-логічною структурою і формально-правовим змістом.

Швидкий розвиток інформаційного суспільства, прискорена еволюція інформаційних технологій, перехід до дистанційної роботи та розвиток електронної демократії створюють умови за яких органи публічної влади постійно удосконалюють механізм формування управлінських рішень. Однією із сучасних форм участі громадян у сфері прийняття управлінських рішень є електронна петиція як особлива форма колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування.

Колесніков О. зазначає, що е-петиції виконують декілька функцій: допомагають винести ту чи іншу проблему на порядок денний; дозволяють запропонувати власний варіант вирішення піднятої проблеми, завдяки чому громадяни долучаються до процесу ухвалення рішень; поживляють горизонтальну комунікацію між самими громадянами, адже для того, аби зібрати необхідну кількість підписів, ініціатори мають схилити на підтримку петиції інших осіб. Про ефективність петицій свідчить їх використання у більш ніж 70 країнах світу. Процес підготовки до введення в Україні практики електронних петицій розпочався у 2009 р., коли Україна, як і інші держави, що є учасниками Ради Європи, отримала Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасникам з електронної демократії. У документі мова йшла у тому числі і про необхідність запровадження системи електронних петицій як дієвого механізму співпраці влади та суспільства. 2 липня 2015 р. Верховна Рада прийняла зміни до ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» у якій встановлено, що особливою формою колективного звернення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування є електронна петиція, та доповнила II Розділ Закону ст. 23-1, де регламентовано порядок подання та розгляду електронних петицій. Слід зазначити, що «найшвидшою» електронною петицією стала петиція про відставку 6-го Президента України, колишнього коміка – Володимира Зеленського. Електронна петиція «За відставку президента Володимира Зеленського» за неповні дві доби набрала 25 тисяч голосів, необхідних для її розгляду главою держави. Петиція була зареєстрована 22 травня. Її автор Максим Безрук відзначає, що голосування за Зеленського «у більшості своїй було протестним», і насправді чинний президент не має підтримки 73 % виборців. Наразі громадяни можуть подати е-петиції на офіційних веб-сайтах: Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування; через онлайн-платформи: «Єдина система місцевих петицій» (152 громади), Розумне місто (101 громада); веб-сайти об'єднаних громад України (247 громад); Мій Голос (до будь-якого органу влади чи ОМС).

Таким чином на сьогодні сервіс е-петицій запровадили більше 500 громад. Запровадження нових інформаційних технологій при поданні петиції створило нову форму участі громадян у прийнятті управлінських рішень не тільки на рівні державних органів, а й органів місцевого самоврядування. Петиції, дозволяють привернути увагу влади до проблемних питань у суспільстві, виразити невдоволення щодо прийнятих нормативно-правових актів, адміністративних рішень виконавчої влади або її бездіяння; сформулювати погляди, щодо результатів окремої державної політики. Загалом організація процедури подання та розгляду електронних петицій в Україні відповідає світовим стандартам. Українське законодавство враховує найкращий європейський та світовий досвід: «можливість подавати е-петиції до Президента (США), до Парламенту (Німеччина), в інші центральні та місцеві органи влади (Великобританія), можливість збирати підписи як на державних і муніципальних веб-порталах (США, Великобританія, Чорногорія), так і на громадських (Латвія), елементи так званого «соціального ліфта» – можливість для ініціатора особисто представити електронну петицію на громадських та парламентських слуханнях (Німеччина)». Цікавим є досвід Фінляндії, де електронна петиція, що отримує понад 50 тисяч підписів, автоматично стає законопроектом і одразу має бути розглянута парламентом.

На мою думку, надання електронним петиціям імперативного характеру забезпечило б їх реальний розгляд на законодавчому рівні, проте не всі звернення за своїм змістовним наповненням потребують подібного реагування.

Решивська Я.В., бакалавр, гр. П-3, ФПУП
Науковий керівник: Шпиталенко Г.А., к.і.н., доц. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УСРР 1922 Р. ЯК СКЛАДОВА ПЕРШОЇ КОДИФІКАЦІЇ РАДЯНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Дослідження особливостей кодифікації цивільно-правових відносин 20-их років ХХ століття є особливо актуальними, адже це був поворотний період в історії української державності та права до радянської системи цивільно-правового регулювання, яке базувалося на протиставленні приватного права «західної» моделі праву «революційній правосвідомості». Актуальність досліджуваної проблеми посилюється необхідністю адаптації вітчизняного законодавства до романо-германської правової сім'ї, європейського та міжнародного права, а останні, як відомо, значною мірою сформовані завдяки рецепції римського приватного права. Проте волею історичної долі Україна тривалий час була відрізана від Західної Європи, відчужена від її здобутків, і тому українці виявилися дещо позаду загальноєвропейського руху, зокрема і в галузі права. Проблемам формування та розвитку цивільно-правових відносин в Україні 20-х років ХХ ст. присвячено праці вчених-юристів А.М. Бойка, В.І. Борисової, С.М. Орача, О.А. Підпригори, Б.Й. Тищика, Є.О. Харитонової, О.І. Харитонової та інших.

Після відмови В.І. Леніна в березні 1921 р. від політики «воєнного комунізму» почався період нової економічної політики (далі – НЕП). Принагідно зауважити, що з початком НЕПу збіглася в часі перша хвиля кодифікації радянського права, її часові межі охоплювали 1921–1925 рр. Саме в цей період в УСРР було кодифіковано більшість галузей радянського права, які відповідали завданням відбудовчого періоду і початку НЕПу. Потреба проведення таких робіт була викликана необхідністю зафіксувати правові форми нових суспільних відносин та важливістю систематизації радянського законодавства, ліквідації наявних у ньому істотних суперечностей та прогалин. Також важливою причиною кодифікації був міжнародний фактор, адже економічний розвиток радянських республік був неможливим без міжнародної співпраці, а світове співтовариство вимагало від своїх членів «цивілізованого ставлення» до державно-правових інститутів, так званої «європейської системи юридичних норм». Провідною галуззю права, що мала б забезпечити проведення нової економічної політики, було цивільне. Метою встановлення цивільно-правових відносин було закріплення за державою основних знарядь і засобів виробництва, запровадження матеріальної зацікавленості суб'єктів підприємницької діяльності та надання їм більшої самостійності. Тому Декретом УСРР від 26.07.1922 р. про основні майнові права громадян, які визнаються УРСР, охороняються її законами й захищаються судами, було поставлено завдання (за зразком такого ж декрету РСФСР від 22.05.1922) опрацювати проект кодексу цивільних законів УРСР. Зазначимо, що під час кодифікації цивільного законодавства УСРР була можливість використання цивільних кодексів європейських країн у формі зразків законодавчих рішень, але ця можливість була перекрита вказівками В.І. Леніна про необхідність боротися з політикою пристосування до Європи, створити нове цивільне право, нове ставлення до цивільних угод тощо. Так, у листі «Про завдання наркомосту в умовах нової економічної політики» В.І. Ленін вказував «не переймати старе буржуазне поняття, а створити нове». Наголошуючи на необхідності повністю забезпечити інтереси пролетарської держави, В.І. Ленін писав: «Ми нічого «приватного» не визнаємо, для нас усе в галузі господарства є публічно-правовим, а не приватним. Ми допускаємо капіталізм тільки державний. Звідси – розширити застосування державного втручання в «приватноправові відносини», розширити право держави скасовувати «приватні» договори, застосовувати не «цивільні правовідносини», а нашу революційну правосвідомість». Зосередження в руках радянської держави основних знарядь і засобів виробництва, встановлення жорсткого державного контролю над торговим обігом тощо означало відмову від основних принципів приватного права. ЦК РСФСР, ухвалений 31 жовтня 1922 р., став зразком для ЦК УСРР, який обговорювався і був затверджений із запізненням приблизно на місяць – 16 грудня 1922 р., а введений у дію з 1 лютого. ЦК УСРР повністю частину», «Речове право», «Зобов'язальне право», «Спадкове право») і містив 435 статей. Як стверджують автори «Енциклопедії українознавства»: «За розміром це був найкоротший цивільний кодекс у світі».

Червоною ниткою через зміст Кодексу проходить ідея захисту інтересів насамперед держави. Так, у ст. 5 постанови ВУЦВК від 16.12.1922 р. «Про введення в дію Цивільного кодексу УСРР» зазначалося, що поширене тлумачення його норм припускається лише у випадку, коли того вимагає захист інтересів робітничо-селянської держави та мас працівників, а правочин є недійсним, коли він учинений із метою, що суперечить закону, або в обхід закону, а також, коли правочин направлений до очевидної шкоди для держави.

Суб'єктами цивільного права були фізичні та юридичні особи. Цікаво, що (відповідно до ст. 4 ЦК) цивільну правоздатність мали всі фізичні особи, незалежно від статі, раси, національності, віросповідання, походження, однак існувала можливість обмеження цивільної правоздатності «по суду в правах». В інтерпретації одного з редакторів ЦК РСФСР А.Г. Гойхбарга це означало, що правоздатність є лише умовно наданою здатністю, обмеження якої можливе не тільки в загальній формі законодавцем, але і цивільним судом залежно від ст. 1 ЦК, що зазначала: «Цивільні права захищаються законом, за винятком тих випадків, коли вони здійснюються в

суперечності з їх соціально-господарським призначенням». Саме ця норма дозволяла судам сваволу, закріплювала право скасовувати те чи інше право. У главі третій ЦК УСРР 1922 р. «Об'єкти прав (майно)» були закріплені вже відомі радянському законодавству обмеження щодо земельної власності. Так, ст. 21 передбачала лише державну власність на землю, володіння нею допускалось лише на правах користування. Зі скасуванням приватної власності на землю поділ майна на рухоме і нерухоме теж було скасовано.

Особлива увага в ЦК УСРР 1922 р. приділялася праву власності. Так, у ст. 52 розрізнялася така власність: державна (націоналізована і муніципалізована), кооперативна, приватна. Перевага віддавалася державній власності. Так, земля, надра, ліси, води, залізниці загального користування проголошувалися виключно власністю держави (ст. 53). Об'єкти державної власності, згідно зі ст. 22, повністю виключалися з цивільного обігу. Цивільним кодексом також визнавалася приватна власність у трьох формах: одноособова власність фізичних осіб; власність декількох осіб, які не складають об'єднання (загальна власність); власність приватних юридичних осіб. Предметом приватної власності відповідно до ст. 54 могли бути: ненаціоналізовані будівлі, підприємства торгові, підприємства промислові, що мають найманих робітників не вище передбаченої особливими законами кількості; знаряддя та засоби виробництва, гроші, цінні папери та інші цінності, зокрема золота і срібна монета та іноземна валюта; предмети хатнього вжитку, господарства та особистого споживання, товари, які продавати законом не заборонено, і всяке не вилучене з приватного обігу майно. Для захисту права власності ЦК передбачався віндикаційний позов (ст. 59–60). При цьому був виняток із загального правила: колишні власники, майно яких було експропрійовано на основі революційного права або взагалі перейшло у володіння трудящих до 24.08.1922 р., не мали права вимагати повернення цього майна. Таким чином, незалежно від наявності «правових» основ позбавлення майна в перші роки радянської влади, колишні власники не мали шансів його повернути. Натомість для захисту права державної власності застосовувалася нічим не обмежена віндикація (ст. 60).

Найважливішим завданням ЦК УСРР 1922 р. у галузі зобов'язального права було закріплення позиції держави і державних підприємств в обігу, надання їм істотних переваг і гарантій при укладанні угод. Зобов'язання, відповідно до ст. 107, визначалось як відношення, внаслідок якого одна особа (кредитор) має право вимагати від іншої особи (боржника) певної дії, зокрема передання речей або сплати грошей, або утримання від дій. Ст. 130 ЦК зазначала, що договір уважався укладеним, якщо сторони дійшли згоди з усіх істотних пунктів (предмета договору, ціни, терміну), а також всіх тих пунктів, щодо яких за попередньою заявою однієї зі сторін має бути досягнута угода. Ст. 26–32 ЦК та розділ «Право зобов'язань» закріпили певну свободу договорів. Автори «Енциклопедії українознавства», характеризуючи ЦК УСРР 1922 р. в частині договірного права, зазначали, що він «розмірно найменше різниться від правних систем, що діють у західних країнах Європи. У ЦК докладно унормовані договір купівлі-продажу, заміни, дарування, найму. Далі ЦК містить постанови про позику, підряд, поруку, доручення, довіреність, комісію, забезпечення». Засобами забезпечення договірних зобов'язань за ЦК УСРР були неустойка і завдаток.

ЦК передбачав існування декількох видів товариств: простого, повного, товариства на вірі, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерного (ст. 276–366 ЦК). Проте досить скоро потреба Радянської держави в господарських товариствах відпала взагалі; норми, присвячені ним, вже становили навіть не теоретичний, а історичний інтерес. Деяке значення зберегли лише акціонерні товариства. Також державними юридичними особами визнавалися промислові трести, що станом на 1923 р. були основною формою організації промисловості в Україні. Останній розділ ЦК УСРР 1922 р. «Право спадкоємця» містив норми спадкового права. Відповідно до ст. 416 ЦК, спадкування відбувалося за законом або за заповітом. У ст. 417 зазначалося: «Якщо загальна вартість спадщини перевищує 10 000 золотих карбованців, то між державою і приватними особами проводиться поділ або ліквідація спадкового майна в частині, яка перевищує граничну вартість спадщини, на користь зацікавлених органів держави». Однак слід взяти до уваги, що при цьому радянська держава залишала за собою можливість у будь-який момент відкоригувати регулювання тих чи інших відносин, навіть не вдаючись до змін законодавства. Це відкривало значні перспективи для суб'єктивного правосуддя, що формувалось у той час і якому судилося непогане майбутнє у наступні роки. Зважаючи на це, важко не погодитися з твердженням, що встановлення цих та інших подібних правових норм можливе лише в умовах диктатури й тоталітаризму, які є «найбільш шкідливими формами правління, що пригнічують права, свободи та законні інтереси як кожного громадянина, так і всього народу» А. Р. фон Єринг свого часу писав «в отношении насилия, поднимающего свою руку на право теряет всякая возможность оправдания, ибо удар, наносимый произволом праву, наносится вместе с тем и лицу». ЦК УСРР 1922 р. як основне джерело радянського цивільного права був чинний із 1923 р. до 1964 р., він пережив Леніна, Сталіна, Другу світову війну та втратив чинність за часів Хрущова. Зі змінами режимів змінювалось і право, тому до ЦК постійно вносились зміни, які відповідали потребам політики партії.

Отже, цивільне право України 20-х років ХХ ст. формувалося в період становлення більшовицького тоталітарного режиму в умовах принципового заперечення владою основних принципів приватного права, прямого протиставлення їх «революційній правосвідомості». Тому зміст і характер цивільного права відповідали потребам політики уряду партії. Можливість використання цивільних кодексів європейських країн у формі зразків законодавчих рішень під час кодифікації цивільного законодавства УСРР перекрита вказівками «вождя світового пролетаріату» про необхідність вести боротьбу з політикою пристосування до Європи. При цьому слід розуміти, що народ, який прагне до національної замкнутості, прирікає себе на застій, що й спостерігалось протягом наступних 70-ти років.

Світличина І.А., асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

БАНКРУТСТВО ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Сучасні реалії розповсюдження коронавірусу і пов'язані з цим обмеження призвели до негативних наслідків не тільки для здоров'я людини, а й суттєво вплинули на її фінансовий стан. Втрата роботи, власного бізнесу або здешевлення активів громадян через спричинену коронавірусом кризу не дає можливості належним чином виконувати існуючі боргові зобов'язання. Не дивлячись на запровадження українськими банками кредитних канікул для фізичних осіб на період карантину, процедура визнання фізичних осіб банкрутами, виявилась дуже актуальною.

Інститут банкрутства фізичних осіб було введено 2019 року шляхом набрання чинності Кодексу України з процедур банкрутства №2597-VIII від 18.10.2018 (Кодекс, КУзПБ), який повинен бути ефективним інструментом відновлення платоспроможності саме фізичних осіб. Можливість заявляти про неспроможність виконувати свої боргові зобов'язання отримали не тільки юридичні особи, а й фізичні. Й не лише підприємці (ФОПи), а усі повнолітні і повносправні українці, які мають борги.

Проаналізувавши офіційну інформацію з сайту Верховного Суду та Порталу відкритих даних ми бачимо, що з початку березня 2020 року по кінець березня 2021 року було відкрито провадження у 706 справах про банкрутство, в середньому це 54 нові справи на місяць. Зростання кількості нових справ спостерігається з грудня 2020 року, в середньому 75 справ на місяць. Приблизно третину заяв була повернута судами через неправильно оформлені документи – зокрема, неправдиві дані про фінансове становище родин.

Законодавство передбачає низку обмежень щодо майна боржника, завдяки продажу якого планується погашати борги. До ліквідаційної маси не включають:

- житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більш ніж 13,65 квадратних метри на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок не більше 120 м²) та не є предметом забезпечення;

- інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернене стягнення;

- кошти, які перебувають на рахунках у пенсійних фондах та фондах соціального страхування;

- суд може виключити зі складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке може бути звернене стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї, а також речі, вартістю не більше 10 розмірів мінімальної заробітної плати (станом на травень 2021 року - 60 тисяч гривень), що є неліквідними або дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів. При цьому з ліквідаційної маси не можна виключити майно вартістю понад 30 мінімальних заробітних плат (станом на травень 2021 року 180 тисяч гривень).

Провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи або фізичної особи-підприємця можуть відкрити лише за його особистою заявою. Тобто, про жоден примус із боку сторонніх осіб, підприємств чи організацій не йдеться. Боржник має право звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність за наявності бодай однієї з таких підстав:

- розмір його прострочених зобов'язань перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати. (станом на травень 2021 року це 180 тисяч гривень);

- боржник не погашає кредити й не здійснює інші планові платежі у розмірі більше 50 відсотків їх місячного розміру (за кожним з кредитних та інших зобов'язань) упродовж двох місяців;

- ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернене стягнення;

- існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності).

Порядок звернення до суду для визнання неплатоспроможності і реструктуризації боргів такий:

- фізична особа подає заяву про банкрутство до господарського суду за місцем проживання разом із необхідним пакетом документів;

- суд призначає арбітражного керуючого (через систему автоматичного відбору), який куруватиме справу. Після реєстрації звернення боржник має 120 днів, впродовж яких діятиме мораторій на виплату боргів. При цьому на підготовчому етапі суд може обмежити права фізичної особи розпоряджатись майном;

- кредитори за 30 днів мають підготувати і скерувати до суду усі свої вимоги до боржника. Якщо не встигли – втрачуть вирішальний голос на зборах кредиторів і матимуть лише дорадчий голос. Суд розглядає вимоги кредиторів протягом 60 днів із дня відкриття справи;

- упродовж відведених боржникові 120 днів (коли діє мораторій на виплату боргів) він разом із арбітражним керуючим зобов'язаний розробити план реструктуризації, узгодити його з кредиторами та подати на розгляд суду.

План розстрочки затверджується на 5, а при іпотечному кредитуванні – на 10 років.

Протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом вона зобов'язана перед укладенням будь-яких договорів позики, кредитних угод, договорів поруки чи застави письмово повідомляти про визнаний судом факт своєї неплатоспроможності. При цьому фізична особа не може вважатися такою, що має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання банкрутом (але це, більшою мірою, стосується фізичних осіб-підприємців). Також протягом 5-ти років фізична особа не може повторно ініціювати відкриття провадження у справі про неплатоспроможність щодо себе. Після затвердження господарським судом плану реструктуризації боржник втрачає право бути поручителем за будь-якими зобов'язаннями інших осіб, укладати договори довічного утримання, переведення боргу, позики, договори щодо відчуження або обтяження рухомого та нерухомого майна, вартість якого перевищує 10 розмірів мінімальної заробітної плати. Також боржника зобов'язують протягом дії плану реструктуризації інформувати кредиторів про істотні зміни свого майнового стану, отримані позики та кредити, придбані у кредит товари.

У багатьох країнах фізична особа-банкрут не може, приміром, займатися підприємницькою діяльністю, ставати депутатом чи обіймати посади на державній службі, отримувати кредити чи входити до керівних органів компаній.

Уряд більшості країн Європи здійснює політику підтримки бізнесу та громадян, які опинилися у скрутному стані. Більшість країн Євросоюзу заявили про готовність виділити до 8% власного ВВП на підтримку бізнесу і громадян у період пандемії. Гроші будуть розподілені на підтримку ринку праці через виплати матеріальної допомоги по безробіттю, а також компенсацію витрат потерпілим від кризи роботодавцям. Крім того, держава готова здійснювати поруку по кредитах і сприяти пом'якшенню графіку їхніх виплат.

У європейських країнах законодавство щодо банкрутства також різниться, проте визначають декілька спільних принципів:

- відновлення платоспроможності боржника;
- fresh start («новий старт») через план погашення боргу;
- доступ до процедур банкрутства без надмірних витрат;
- наявність консультування;
- надання переваги позасудовому та досудовому врегулюванню.

Аналізуючи стан розгляду справ з банкрутства фізичних осіб, можна зробити декілька висновків:

1. Досить низький рівень обізнаності населення, щодо можливості застосування механізму банкрутства для очищення від боргів, оскільки їх боргові зобов'язання виникли не через кредит на побутову техніку, а через афери, махінації і недобросовісних партнерів по бізнесу.

2. Неплатоспроможність для заможних людей - це перш за все репутаційні ризики, оскільки бізнес партнери негативно відреагують на свого контрагента.

3. Остання категорія фізичних осіб - це ті фізичні особи, яким процедура неплатоспроможності необхідна, але її вартість є непосильною, тому що окрім авансування винагороди арбітражному керуючому (станом на 01.01.2021 року ця сума становить 34050 грн), потрібно заплатити і адвокату за підготовку і супроводження процесу. Процедура банкрутства фізичної особи є досить складною та багатогранною, звичайний громадянин навряд чи зможе самостійно підготувати всі необхідні документи та домогтись відкриття провадження у справі. А в разі, якщо йому це вдасться - він навряд чи прорахує всі можливі ризики і на нього буде чекати неприємний сюрприз - в кращому випадку суд просто закриває провадження у справі.

Степаненко О.Р., бакалавр, гр. П-6, ФПУП
Науковий керівник: Барановська Т.В., к.е.н., доц., доц. кафедри
економічної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

КІЛЬКІСНИЙ СКЛАД ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ЯК ПРЕДМЕТ СУСПІЛЬНИХ ДИСКУСІЙ

Чисельність народних депутатів України є предметом суспільних дискусій практично з дня проголошення незалежності нашої держави. Нових обертів обговорення дане питання набуло 4 лютого 2020 року, коли Верховна Рада ухвалила в першому читанні президентський законопроект № 1017. У якому президент Володимир Зеленський пропонує в ст.76 Конституції України закріпити положення про кількісний склад Верховної Ради в 300 народних депутатів (відповідно до чинної редакції Конституції їх 450), яких обирають на п'ять років (ця норма не змінюється). За дану постанову на пленарному засіданні проголосували 236 народних депутатів. Думки з даного приводу різняться.

25 жовтня 2020 року, при проведенні місцевих виборів, відбулося всеукраїнське опитування «5 питань від Володимира Зеленського», серед яких було питання «Чи підтримуєте ви скорочення кількості народних депутатів до 300?». Результати показали, що 89,6 % населення підтримує таку ідею. Загалом можна зробити висновок, що український народ схильний до концепції скорочення депутатів. Отже перша причина постанови цього питання – це суспільний запит. Головним аргументом, що наводить населення та окремі посадові особи, є «менше депутатів – менше витрат». Образ ледачого зажерливого депутата-корупціонера міцно увійшов у політичну колективну думку українських виборців, тому зовсім очевидними є думки про їх зменшення. Але така економія є умовною, адже зі зменшенням кількості народних депутатів – кількість питань, що вони розглядають не зменшиться. Тому з'явиться безліч офіційно зареєстрованих помічників депутатів. В результаті цього запровадження кількість працівників Верховної Ради або не зменшиться, або навпаки може зрости. По факту, ми отримуємо точне збереження тієї ж самої суми, яка витрачається на народних депутатів сьогодні. Однак навіть якщо б вдалося добитися економії 0,8 млрд. гривень – чи так суттєво б це допомогло, наприклад, дефіцитному Пенсійному фонду з річними видатками на рівні 350 млрд?

Не викликає жодних сумнівів, що дане твердження є класичним прикладом популізму. Українські чиновники розуміють, що народу необхідний гідний рівень життя. Високі заробітні плати, пенсії, зниження цін на комунальні послуги та продукти харчування – це все те, що вимагають громадянами від влади в першу чергу. Тому суб'єкти законодавчої ініціативи розповідають, що зменшення витрат на депутатів призведе до такого рівня життя. І люди в це безсумнівно вірять, адже тут спрацює проста вже згадана логіка «менше депутатів – менше витрат». В результаті народ, через низьку правову обізнаність, не розуміє, що за цим красивим визначенням криється набагато більше проблем, ніж уявно зекономлені кошти.

А чому саме 300? Нам відповідають, що в аналітичному відділі секретаріату фракції робилося дослідження, в результаті якого отримали цифру 300–320 депутатів. За їх підрахунками на один мандат в Україні має припадати 100–120 тис. населення. Для того, щоб підтвердити цю думку необхідно провести перепис населення, якого в Україні не було з 2001 року. Причому конкретної формули для виявлення кількості населення на одного депутата не існує. Прикладом того є країна-сусід Польща в якій верхня та нижня палати парламенту налічують близько 560 депутатів, хоча населення складає близько 37 млн. Концепція щодо чисельності депутатів у високорозвинених країнах абсолютно різна. До 50 тис населення на одного депутата – в Великій Британії, Хорватії, Албанії, Македонії. Україна наразі входить в категорію «до 100 тис населення на одного депутата», туди ж відносять Італію, Канаду, Бельгію. Другим аргументом партії «Слуга народу» є посилення на всеукраїнський референдум, що проводився у 2000 році, результати якого показали, що 89,9 % проголосували щодо скорочення народних депутатів з 450 до 300. Леонід Кучма, ймовірно, через доволі опозиційну до нього конфігурацію Верховної Ради виносив питання скорочення чисельності народних депутатів до 300 (а також додаткові президентські повноваження з розпуску парламенту) на референдум. 89,9 % виборців підтримали ініціативу, яка, втім, не призвела до законодавчих змін – парламент відмовився проголосувати за відповідне рішення. Варто зазначити, що даний референдум мав безліч недоліків, від формулювання запитань до методів організації волевиявлення. Чи можна апелювати до референдуму 20-річної давнини з недосконалим проведенням? Слід зазначити, що при виявленні таких суттєвих недоліків виникають сумніви.

Головний мінус такого законопроекту на якому необхідно зупинитися – це корупція. Важко не погодитися, що це є основною з проблем України. Як ніде вона поширена в парламенті, тому можна зробити висновок, що зменшення депутатів полегшить їх підкуп. Тому такий небезпечний крок може поширити корупцію. І замість того, щоб боротися з таким недоліком, ми сприяємо його поширенню.

Наразі Україна є демократичною, правовою державою (проголошено в статті 1 Конституції України). Чи буде це так після прийняття наведеного законопроекту? Адже, зі зменшенням депутатів відбудеться зменшення різних політичних конкуруючих між собою думок. Верховна Рада є законодавчою гілкою влади в Україні, це певний фундамент нашої держави. Затвердження законів у парламенті відбувається завдяки представленню різних народних депутатів, які в свою чергу представляють думки різних соціальних прошарків народу. Конкуруючі інтереси допомагають досягти певного компромісу в затвердженні правових норм. Разом з тим справедливість панує там, де врахована думка кожного. Можна зробити висновок, що через зменшення кількості депутатів не всі погляди на законотворення будуть враховані та українському народу буде важче «достукатися» до свого обранця в парламенті.

Особливим недоліком даного законопроекту є зниження працездатності парламенту, який може коштувати дорожче ніж зкономлені кілька мільйонів гривень. Зараз у Верховній Раді існують комітети ,що розглядають законопроекти щодо різноманітних суспільних відносин. Звісно зменшення депутатів вплине і на кількість комітетів, адже менш прибуткові будуть або витіснити, або об'єднувати з іншими. Навантаження на один комітет зросте, в результаті деякими питаннями прийдеється нехтувати. Загалом це знецінить саму концепцію створення комітетів. Адже вони існують для того ,щоб врегулювати питання кожної сфери суспільних відносин окремо та «відсіювати» законодавчий спам, саме це передбачає ефективність роботи. Очевидно, що в результаті ми отримаємо комітет, що регулює безліч різноманітних питань, який не буде знати ,що потрібно розглядати в першу чергу.

Головний фактор для затвердження закону це відповідність та несуперечність з іншими законами України. Як відомо, депутатів монобільшості звинувачують у тому, що вони взяли до уваги лише частину висновку Конституційного суду, де йдеться про відповідність законопроекту Конституції України, однак зовсім проігнорували застереження суду, що зменшуючи кількість депутатів, необхідно внести зміни також до низки інших статей Основного закону. Наприклад, не змінили у Конституції норму про те, що подання до Конституційного суду щодо конституційності тих чи інших законів можуть робити 45 депутатів. "Цей законопроект просто математично зменшив кількість депутатів, абсолютно не змінивши інших цифр у Конституції. Хоча передбачено, що можуть звертатися до суду з поданням 10 відсотків від загального складу парламенту. Саме так виникла цифра 45. Це залишилося неврегульованим", - відзначає експертка з виборчого законодавства Центру політико-правових реформ Юлія Кириченко. Я згодна з експерткою , що ігнорувати зауваження Конституційного суду під час внесення змін до Конституції у демократичній країні неприпустимо. Таку законодавчу ініціативу можна називати популістською. До змін в Конституції потрібно підходити серйозно та тільки з вагомих, вмотивованих причин.

Підсумовуючи можна сказати ,що суспільна підтримка скорочення чисельності народних депутатів є незмінно високою. Підтвердження цьому є те, як збіглися по даному питанню підсумки референдуму 2000-го року та «опитування від президента» 2020-го. З такою одностайною майже 90 % позицією скорочення різко контрастує дискусія в експертному, правовому середовищі, де (як і 20 років тому) в таких ініціативах здебільшого вбачають прогалини, елементи популізму і спроби президента послабити інститут парламенту та за рахунок цього посилити інститут президента.

Головні аргументи прихильників законопроекту щодо скорочення депутатів – апеляція до громадської думки, розрахунок від аналітичного відділу та економія бюджетних коштів. Усі вони мають свою логіку, хоча й не видаються безапеляційними підставами для реалізації ініціативи. В той же час, відчуття гострої соціальної несправедливості, яке уособлюється образом народного депутата, й справді не можна ігнорувати. Ймовірно, більш виваженими кроками були б перегляд соціально-економічних пільг депутатів та санкцій до них (за «прогули» сесій і засідань комітетів, за відсутність законодавчих ініціатив, за пасивність у роботі з виборцями тощо). Наразі ж ініціатива президента виглядає рекламою своєї політики зі спробою повернути свою прихильність від народу та репутацію, якою він користувався на початку 2019 року. З точки зору політичного піару, цій ініціативі варто віддати належне – при будь-якому результаті голосування в Верховній Раді зрозуміло президент буде у виграші. Однак сама по собі логіка, коли глобальні інституційні зміни в державі опиняються в заручниках PR-акцій, видається небезпечною для держави.

Враховуючи все вищесказане можна зробити висновок, що Україна на сьогодні не готова до таких конституційних змін, оскільки гарна назва законопроекту №1017 приховує за собою безліч проблем ,які не виправдовують мінімальної економії коштів та зменшення «злодіїв» у Верховній Раді.

Стужук А.В., бакалавр, гр. ПД-2, ФПУП
Науковий керівник: Тичина В.П., к.ю.н., доц., доц. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Ефективне функціонування Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, охорона та дотримання прав і свобод людини. Від діяльності працівників Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку держави [1]. Відповідно Конституції України кожна людина має права і свободи громадянина, які визначають зміст діяльності правової держави.

У сучасному світі захист прав і свобод людини за законом, займає провідне місце. Важливість верховенства закону вказує на професіоналізм в роботі правоохоронних органів, на ефективність і законність у їх діяльності. Основними функціями Національної поліції України є попередження та виявлення злочинів, забезпечення безпеки та публічного порядку, надання своєчасної допомоги людям, захищати та охороняти права людей, а також інтересів суспільства і держави.

Правоохоронні органи відіграють особливу роль у функціонуванні та підтримки контролю прав і свобод людини і громадянин. Між поліцією і державою встановилися привілейовані відносини. Адже держава повинна стежити щоб права людини поважалися і дотримувались, то правоохоронні органи залучаються для цього на практиці. Права людини в державі можуть бути обмежені тільки спеціально уповноваженими на те органами держави та лише у випадках відповідності до закону. Такими повноваженнями наразі наділена Національна поліція України в рамках застосування поліцейських заходів.

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону про забезпечення використання покладених на поліцію повноважень [2]. Поліцейський захід за має бути законним, необхідним, пропорційним і ефективним.

Працівники органів поліції не є соціальними, але вони постійно спілкуються з людьми різних верст населення і роблять свій внесок у підтримку безпеки для всіх громадян, а для цього потрібно мати неабияку витримку, адже бувають різні люди і з різним ставленням до інших. Працівники поліції діють виключно за дотриманням закону. Вони мають право на: застосування сили, носіння зброї, заарештовування й затримування громадян, роботи обшуки та огляди транспортних засобів, приміщень та помешкань. Ці повноваження обмежені різною мірою.

Захист прав людини є однією з центральних функцій поліції. В діяльності Національної поліції України слід вважати законність, недискримінацію, відповідність вимогам демократичного суспільства та гуманність. Вони не повинні вдаватися до корупційних діянь, а навпаки, протидіяти будь-яким діям такого роду та суворо карати за них.

У складі Національної поліції було створено Управління забезпечення прав людини Національної поліції, серед основних завдань Управління є: вивчення та аналіз проблемних питань у діяльності органів і підрозділів поліції стосовно дотримання прав і свобод людини, підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів з цих питань для Голови НПУ, забезпечення контролю за дотриманням прав і свобод людини працівниками поліції при забезпеченні заходів з підтримання публічної безпеки та порядку, під час виявлення та розкриття злочинів, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням та протидії злочинності, досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Повага до особи, охорона і захист її честі та гідності – обов'язок усіх державних органів, громадських організацій і службових осіб.

Отже, діяльність Національної поліції будується та здійснюється за принципом дотримання прав людини, який в свою чергу передбачається та регулюється Конституцією України, законами України та відомчими актами. Саме знання працівниками національної поліції основних прав і свобод громадян та порядку їх реалізації дає їм змогу правильно орієнтуватися в порядку застосування заходів переконання та примусу щодо кожного окремого громадянина.

Список використаної літератури:

1. Денисюк Д. Завдання національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення / Д. Денисюк // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - №8 – С. 100-104.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580- VIII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Ребжим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Хімчик А.О., бакалавр, гр. П-4, ФПУП
Науковий керівник: Павліченко І.М., ст. викл. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ВЛАДИ – ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадський контроль за роботою органів влади є ключовим елементом демократії. Суспільство, надаючи владі повноваження та ресурси, має всі підстави контролювати їх цільове використання. Але громадський контроль потрібен не лише суспільству. У ньому зацікавлена і держава, і органи місцевого самоврядування та бізнес-структури. Зацікавленість цих суб'єктів зумовлена результатами системи громадського контролю: підвищенням довіри громадськості до влади, збільшенням соціально-економічних проблем.

Громадський контроль – це контроль над діяльністю органів влади, здійснюваний громадянами і інституційними структурами громадянського суспільства з метою виявлення та припинення різних видів зловживання владою.

Загалом можна стверджувати, що система громадського контролю забезпечує механізм демократії, ефективності та легітимності влади, гарантує захист особистості від свавілля держави.

Громадський контроль як система вимагає певних умов для зрілості громадянського суспільства. Громадянське суспільство, представлене неурядовими організаціями, здатне забезпечити доступ різних соціальних груп до формування державних та місцевих рішень, контролювати діяльність політики та влади, запобігати неефективному державному управлінню. З іншого боку, громадський контроль неможливий без сприяння державних органів. Завдання держави полягає, перш за все, у створенні сприятливих правових, політичних, організаційних умов для громадського контролю. Важливою є можливість отримання громадянами доступ до повної та достовірної інформації про діяльність органів державної влади.

Більшість інформації, що створюється та використовується державними органами, знаходиться у вільному доступі, охоплює поняття «інформаційна відкритість». Інформаційна відкритість влади особливої актуальності набула в процесі демократизації українського суспільства. Оскільки процес становлення громадянського суспільства передбачає зміну філософії функціонування державного апарату, то він часто зазнає певного супротиву з боку частини державних службовців, які звикли до іншої системи взаємодії з громадськістю. У таких умовах інформаційна відкритість органів державної влади важлива насамперед у контексті формування нового типу відносин та стилю управління, що, у свою чергу, відображається на іміджі державної влади загалом.

Інформаційна відкритість включає в себе 3 основних рівня. Основний рівень відкритості системи: це "розуміння" інформації для одержувача, легкість її сприйняття, оскільки в іншому випадку це не має сенсу. Ось чому таке розкриття інформації зазвичай визначається як можливість отримання інформації про діяльність органів державної влади шляхом гарантованого доступу до засобів масової інформації, таких як документи, фотографії, відео, в яких фіксуються рішення, що зачіпають важливі соціальні проблеми.

Більш високий рівень інформаційної відкритості є не доступність інформації як такої, а доступ до процесу прийняття рішень, його причин та передбачуваних результатів. Ці знання необхідні для усвідомлення відповідальності тих, хто приймає прямі рішення у сфері суспільних інтересів.

Третій рівень інформаційно відкритості передбачає відкриття процесу прийняття рішень за участю громадськості. Саме в цьому полягає феномен демократичної участі і народовладдя.

Доступ громадян до інформації в Україні гарантується Конституцією України, ст. 34, яка гарантує кожному громадянину свободу думки та слова, вільно висловлювати свої погляди та переконання, а також вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію. Ст.40 Конституції України передбачає, що всі громадяни мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування та посадових осіб цих органів, які, в свою чергу, зобов'язані розглянути ці звернення та надати обґрунтовані відповіді у встановлений законодавством термін.

До кола основних законів, що регламентують процедури роботи з державною інформацією, належать закони «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про звернення громадян», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Серед основних документів, що стосуються відкритості роботи органів виконавчої влади, можна віднести й Указ Президента України від 17.05.2001р. «Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів влади».

До безпосередніх механізмів, які забезпечують інформаційну відкритість органів влади, відноситься інформаційний запит.

Інформаційний запит – це письмове звернення громадянина або юридичної особи до органу державної влади або місцевого самоврядування про надання можливості ознайомлення з офіційними документами. Громадянин має право звернутися до державних органів та вимагати надання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, стосується його документ особисто чи ні, крім випадків обмеження доступу, передбачених Законом «Про державну таємницю». Законодавчі, виконавчі та судові органи влади України, їх посадові особи зобов'язані надавати інформацію про свою діяльність, письмово, усно, по телефону або використовувати публічні виступи своїх працівників.

Значна частина соціально активного населення України отримує необхідну інформацію про діяльність органів державної влади через Інтернет. В Україні ресурсів електронної інформації досить багато: існують сайти Президента України, Верховної Ради України, Конституційного Суду України, Верховного Суду, вебсайт Кабінету Міністрів України, тощо.

Відповідно до чинного законодавства веб-сайти органів державної влади повністю та безпосередньо забезпечуються інформацією: новинами, поточною діяльністю, переліком нормативних актів, що регулюють діяльність або є результатом діяльності відповідного органу, опублікованими планами та певними формами довідки щодо їх реалізації, надається інформація про графіки прийому громадян працівниками, номери «телефонів довіри» або «гарячих ліній» тощо.

Слід зазначити, що в контексті реалізації принципу відкритості органів державної влади громадянам надається лише інформація, тоді як зворотний зв'язок залишається досить слабким. Таким чином, згідно з моніторингом, проведеним в 2020 р. Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, на всіх сайтах органів виконавчої влади застосовані режими рівня інформування. Однак лише 43 % центральних органів виконавчої влади та 41 % районних адміністрацій мали двосторонню взаємодію на своїх вебсайтах.

Проаналізувавши вебсайт Житомирської обласної адміністрації, ми можемо зробити висновок, що структура сайту схожа до структури центральних органів влади, але має свої особливості. На головній сторінці є детальна інформація про Житомирську область, анонс подій, плани роботи ОДА, звернення, публічна інформація, рубрики «Запобігання корупції», «Дошка оголошень», «Громадянське суспільство», «Звіти про стратегічну екологічну оцінку проектів програм», «Про заходи щодо запобігання COVID-19 (коронавірусу)» тощо.

Можна зробити висновок, що інформування органів державної влади є необхідною умовою побудови демократичного суспільства. Щоб завоювати довіру людей, влада повинна остаточно викоринити старі традиції, закритості влади та культу секретності, усвідомити необхідність встановлення та підтримання конструктивного діалогу з громадськістю.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
3. Гудима Н.В. Принципи відкритості і прозорості в діяльності органів державного управління України / автореф. дис. канд. наук держ. упр.: спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / Н. В. Гудима // Інститут законодавства Верховної Ради України. — Київ, 2008. — 20 с
4. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січ. 2002 р. № 3 // Офіц. вісн. України. - 2002. - 25 січ. - № 2., 2010 р., № 67, ст. 2422; 2019 р., № 49, ст. 1665, № 88, ст. 2942)

Швець А.А., бакалавр, гр. П-4, ФПУП
Науковий керівник: Павліченко І.М., ст. викл. кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВО В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сучасному етапі одним із міжнародних явищ є процес глобалізації, який проник у всі сфери суспільного життя і певною мірою змінив їх. Під впливом глобалізації відбулися зміни у правовій системі та системі права. З зовнішньої точки зору, глобалізація впливає на право на рівні відносин та функціонування національної правової системи, а також на методологію пізнання. У правовій системі під впливом глобалізації було скориговано характер, завдання, цілі, призначення та правові джерела глобалізації. Розуміння вказаного процесу є особливо важливим для України, оскільки вона перебуває в процесі входження до глобалізаційного простору. Саме тому не випадковим є науковий інтерес до глобалізації в різних галузях знання, в тому числі й в сфері права.

Яким же чином процеси глобалізації впливають на право в українському суспільстві? На це питання спробуємо відповісти при дослідженні даної теми.

Загальновідомо, що глобалізація є по суті універсальним за своєю природою явищем, яке охоплює не тільки світову економіку, фінанси та засоби масової інформації, але й інші сфери державного та громадського життя, в тому числі і право.

У юридичній науці із приводу цього зазначалося, що «глобалізація має суттєвий вплив на трансформацію, зміни й модернізацію державно-правових інститутів, норм і відносин на всесвітньому, макрорегіональному і внутрішньодержавному рівнях, прискорює, стимулює й оновлює процеси універсалізації в сфері права». При цьому процес впливу глобалізації на право в найбільш широкому, загальнотеоретичному й методологічному плані відрізняється такими особливостями як: різноманітність та системність його впливу на право, обумовлені природою глобалізації; велика кількість форм впливу глобалізації на право і його теорію, результатом яких є інтернаціоналізація права, що виступає у вигляді його гармонізації та уніфікації; прямий і опосередкований вплив процесу глобалізації на національне та міжнародне право, зокрема на його джерела, характер та зміст; фундаментальний та кардинальний характер впливу глобалізації на право й на прогрес розвитку його теорії.

Сучасні західні науковці, які досліджують проблеми глобалізації, виділяють три основні напрями її впливу на право:

1) перший напрямок пов'язаний із впливом глобалізації на взаємовідносини національних правових систем, посилення їх взаємозв'язку та взаємозалежності. Це означає, що недостатньо розглядати кожную систему окремо, а необхідно їх досліджувати у загальній системі, внаслідок їх тісного зв'язку та взаємодії в цей час;

2) другий напрямок асоціюється зі зміною головного процесу розвитку англосаксонської правової сім'ї, що все більше зосереджується на проблемах глобального правопорядку;

3) третій напрямок пов'язується із впливом глобалізації на теорію та методологію права. Під впливом процесу глобалізації змінюються старі правові теорії й виникають нові, в основу яких закладена нова ідеологія та методологія пізнання людиною оточуючого правового середовища.

Саме тому необхідно звернути увагу на внутрішні зміни в праві, що відбуваються під впливом глобалізації, а саме:

1) глобалізація впливає на зміну сутності права як феномена, адже воно все більш активно виявляється як регулятор суспільних відносин не тільки на національному, але й глобальному рівні – на рівні відносин корпорацій, міжнародних банків, міждержавних об'єднань та інших;

2) глобалізація робить певний вплив не тільки на сутність права, але й на його зміст, функціональну роль, а також на завдання, цілі та призначення права;

3) процес глобалізації впливає не тільки на призначення, сутність та зміст права, але й на джерела (форми права);

4) глобалізація впливає на процес правотворчості та правозастосування.

Прикладом впливу глобалізації на процеси правотворчості, правозастосування, а також на правоохоронну діяльність є участь у цих процесах поряд із національними державними інститутами міжнародних, наддержавних та регіональних інститутів. Розглядаючи сучасний глобальний світ у різних вимірах (політичному, економічному, правовому), неважко помітити, що в процесі глобалізації та регіоналізації кожен аспект зазнав цілком очевидних змін у функціях та системі.

Це відображається у тому, що поряд із новими функціями й цілями на глобальному й регіональному рівнях з'являються нові суб'єкти економічних, політичних, правових та інших відносин, нові суб'єкти в сферах правотворчості, правозастосування, а також у сфері правоохоронної діяльності. До таких суб'єктів

відносять не тільки ООН, та ЮНЕСКО, а й міжнародні фонди типу МВФ, міжнародні банки, правоохоронні інститути типу Інтерполу, транснаціональні корпорації й інші міждержавні і наддержавні організації.

Одним із прикладів впливу глобалізації на джерела національного права є еволюція джерел права сучасної України. Її результатом стало більш широке використання в різних галузях права правового договору як джерела права; фактичне визнання й застосування судової практики (прецеденту) як джерела права; поява в системі нормативно-правових актів, положення про те, що загальноновизнані принципи та норми міжнародного права, а також міжнародні договори України є складовою частиною її правової системи.

Як уже зазначалося раніше головним напрямком впливу глобалізації на право, в тому числі і українське право, є його універсалізація, яка полягає у виробленні єдиних спільних базових принципів й інститутів права, усунення суперечностей між національними правовими системами. Визначення перспектив розвитку національної правової системи в умовах глобалізації потребує звернення до проблеми стійкого розвитку суспільства, оскільки аналіз правової системи як фактора стійкого розвитку суспільства дозволяє більш повно і точно зрозуміти її стабілізуючу роль у сучасному суспільстві. На нормативному рівні особливого значення набуває публічно-правове забезпечення національних інтересів України в умовах глобалізації, яке має передбачити збереження національно-культурної ідентичності правової системи України, що досягається розробкою правових інститутів і норм із урахуванням менталітету й культурно-історичних цінностей та ін. Відповідно до цього, виокремлюють такі найбільш суттєві тенденції розвитку українського права в умовах глобалізації:

- 1) збільшення сфер дії права та розширення меж правового простору;
- 2) зростання ролі публічного права як на державному, так і на регіональному рівні;
- 3) поява нових галузей, підгалузей та інститутів права;
- 4) простежується тенденція гуманізації права;
- 5) інтернаціоналізація права;
- 6) відбувається поглиблення взаємодії міжнародного й внутрішньодержавного права, що зумовлює взаємодію національного суспільства зі світовим співтовариством;
- 7) тенденція зростання приватного права;
- 8) розширюється поєднання приватноправових і публічно-правових методів регулювання в різних галузях українського законодавства;
- 9) наростання процесуальності у правовому регулюванні, збільшення числа процедурно-процесуальних норм;
- 10) горизонтальна і вертикальна взаємодія правових систем та формування на цій основі «глобального права».

Отже, сутністю глобалізації як процесу, який характеризує сучасний етап розвитку людства, є формування спільного світового економічного, політичного та культурного простору, який функціонує на основі універсальних загальноновизнаних правових цінностей та принципів і опосередковується загальними організаційними формами. У сучасних умовах право, в тому числі і українське право, стає важливим інструментом глобалізації, оскільки відсутність єдиного правового поля, його недостатня сформованість гальмують процеси глобалізації в різних сферах формування і функціонування світового суспільства. Окрім того, право виступає головним ідеологічним підґрунтям глобалізації, який покликаний стримувати негативні сторони і наслідки глобалізації. При цьому зростає не тільки інструментальна цінність права, але і його власна цінність як міри свободи, рівності та справедливості.

Список використаної літератури:

1. Варга Ч. Глобалізація через правові трансфери. Масові дії, критика, розчарування / Ч. Варга ; пер. О. Кресіна // Порівняльне правознавство. – 2012. – № 1–2. – С. 152–160.
2. Стеценко С. Г. Глобалізація та право: національний вимір : монографія / С. Г. Стеценко, Л. О. Васечко. – К.: Атіка, 2012. – 132 с.
3. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 4–13.
4. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія / Л. Г. Удовика. – Х. : Право, 2011. – 552 с.

Шевчук Н.М., бакалавр, гр. ПД-6, ФПУП
Науковий керівник: Сушицька Ю.О., асистент кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОФЕСІЙНІ ТА ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Професійні та особистісні якості працівників правоохоронних органів завжди привертала увагу суспільства, оскільки це люди які перебувають на державній службі та живуть коштом населення, тобто безпосередньо отримують заробітну плату з державного бюджету. Тому вимог до таких працівників значно більше чим до інших. Вимоги до професійних та особистісних якостей постійно з'являються, збільшуються та змінюються, оскільки робота у правоохоронних органах зазнала також багатьох змін. Наприклад, ще 8 років тому не було такої професії як кіберполіцейський, йому не потрібно бути фізично підготовленим та бути здатним пробігти 3 кілометри за п'ятнадцять хвилин, бо це йому не потрібно в його роботі. А якщо спитати в будь-якої людини, то що ж він повинен вміти та якими якостями володіти, то всі як один мені оголосили перелік з однакових вимог, але в різному порядку. І ось що з цього вийшло: знати законодавство, володіти знаннями у галузі ІТ, бути креативним, винахідливим, творчим, стресостійким тощо.

Проте як я вже говорила не тільки створюються нові професії та нові вимоги спеціально для них, а і, що змінюються також, всім звичні професії, про які ми поговоримо нижче, як от: поліцейський, слідчий, прокурор тощо. Раніше до таких робіт було більше вимог з професійної точки зору. Значно важливіше було знати законодавство і як от для поліцейських вміти затримувати злочинців, користуватися вогнепальною зброєю та бути фізично підготовленим.

Зараз до цих вимог додалися також і особистісні, тобто психологічні якості. На мою думку, ці критерії з'явилися у зв'язку із вступом людства у нову епоху індивідуальності. Наука психології за останні десятиліття значно удосконалилася. Ми дізналися про типи темпераментів та про типи особистості людей і багато чого ще цікавого про нашу психіку. Можна впевнено сказати, що ці знання допомагають керівникам з відділу кадрів знайти хорошу кандидатуру та відібрати таку людину яка б найкраще могла впоратися з тією чи іншою задачею.

Специфіка роботи сильно впливає на психіку людини, тому психологічний особистісний аспект не просто потрібно, а просто необхідно враховувати. Адже було б жорстоко направити працювати меланхоліка слідчим. Меланхоліки – це один із чотирьох типів темпераменту, який характеризується підвищеною емоційністю та загостреною емпатією. Він не боєць і воліє плисти вільно на життєвих хвилях. Якщо опиняється у складних умовах, то йому нелегко впоратися з новими задачами. Те, що змете зі шляху холерик, не помітить флегматик, обійде сангвінік, як правило, стає перешкодою для меланхоліка. Він губиться, опускає руки, і в такі моменти йому дуже потрібні співчуття і підтримка оточення. Робота слідчим це величезний стрес, вони бачать багато жахливих речей, які для меланхоліка відбили б будь-яке бажання займатися цією діяльністю і це ще не враховуючи тиск зі сторони керівництва та засобів масової інформації. Для такої діяльності я б краще найняла людей з типом темпераменту флегматик чи сангвінік. Ці два типи особистості на мою думку ідеально підходять для цієї діяльності, оскільки це люди які мають високий рівень стресостійкості, та спокійно сприймають різний стан речей. Вони здатні до нешвидких, але правильних рішень. Коли на них тиснуть вони і надалі продовжують думати не про те, що думає про них їх керівник чи як про них відізналася преса, а про матеріали справи і її вирішення.

Взагалі робота слідчим є справді важкою оскільки не тільки дуже стресова, але і вимагає дуже багато знань та навичок. Насправді бувають дуже важкі справи, де важливо знати не тільки законодавство, а також бути обізнаним у різних сферах життя.

Злочини можуть скоювати різні люди, з різними захопленнями та різними мотивами. Для того, щоб знайти злочинця ми у фільмах чи книгах часто чуємо таку фразу: «Якщо хочеш знайти злочинця, думай як злочинець» і з цією фразою я повністю згодна. Згідно з твердженням Джона Дугласа відомого американського профайлера, наприклад серійні вбивці часто спираються на різні мотивації від банальної образи до політичних мотивів чи щось специфічніше чи індивідуальніше як от астрологічні години, фази місяця чи особливі для злочинця дати. А, щоб у всьому цьому орієнтуватися потрібно бути ерудованим.

Отже, які професійні та особистісні якості потрібні слідчому, професійні – знання нормативно-правової бази, вміння правильно користуватися інформацією, її зберігати, бути уважним при розгляді справ; особистісні – бути стресостійким, спокійним, виваженим, творчим, креативним, вміти знаходити спільну мову з різними людьми, бути спостережливим, бути уважним до деталей, вміти аналітично та критично.

Оскільки ця робота, як я вже зазначала, є дуже важкою, її специфіка впливає на людину яка займається безпосередньо цією діяльністю. Дуже часто стається так, що слідчий просто виконує свою роботу через призму досвіду і своїх старих методів та не хоче вигадувати і сприймати щось нове. Не вдумуючись в деталі та відмінності між злочинами, що вже були в його практиці, і, що відбувся, вони можуть помилитися у своїх судженнях і через це за ґратами може опинитися зовсім невинна людина. Тому при роботі слідчим необхідно зберігати об'єктивність і намагатися зменшити вплив роботи на саму свідомість, щоб не виникало таких ситуацій, які можуть погано вплинути як на кар'єру, так і на репутацію.

Тепер перейдемо до такої професії як прокурор. Що входить до основних функцій прокурора? Прокурор виконує функцію державного обвинувачення та здійснення прокурорського нагляду під час досудового розслідування. А тепер потрібно розглянути це визначення з простішої точки зору, щоб дізнатися які люди найкраще змогли б підійти на цю роль. Розглянемо з точки зору психології. Це клопітка робота, яка вимагає уважності, наполегливості, чуйності, гнучкості та комунікабельності. Прокурор взаємодіє з багатьма різними людьми при виконанні службових обов'язків. Він комунікує з посадовими особами органів виконавчої, законодавчої, судової влади, а також із затриманими. Для правильної комунікації та для ведення ефективного діалогу з всіма цими особами прокурору необхідно мати ті якості які я навела вище. І хочеться звернути увагу на критерій чуйності, адже часто можна почути різні неприємні історії як прокурор відмовляв у допомозі затриманому щодо умов їх перебування. Наприклад, був один випадок, коли людині з порушенням зору, не надали допомогу, щоб вона могла ознайомитися з обвинуваченням, мотивувавши це тим, що в прокурора немає часу. На мою думку, це не тільки незаконно, а і негуманно. Тому для роботи прокурором дуже важливо бути людяним і не піддаватися ухилу. Для швидкого розуміння чи володіє людина цими якостями, я б хотіла навести приклад з уже більш складнішою системою типології особистості та використати методику Маєрс-Бріггса. На мою думку вона є досконалішою та чіткішою. Для роботи прокурором підійшли б такі типи особистості: командири, адвокати, протагоністи, логісти. Розглянемо ці типи у перспективі прокурорської діяльності. Командири – люди з цим типом особистості наділені харизмою і впевненістю, вони спрямовують свій авторитет таким чином, що він об'єднує натовпи задля однієї мети часто характеризуються безкомпромісною раціональністю, й вони використовують свою енергію, цілеспрямованість й гострий розум, щоб досягти поставлених цілей будь-якою ціною, в нашому випадку зробити так, щоб все відповідало законодавству. Адвокати – мають природжене відчуття ідеалізму і моральності, але що відрізняє їх від інших ідеалістичних особистостей – це їх рішучість і цілеспрямованість: Адвокати не ідеалістичні мрійники, а люди, які здатні вживати конкретних заходів для втілення своїх цілей у реальність і робити довгостроковий позитивний вплив. Протагоністи - випромінюють справжність, турботливість і альтруїзм, не бояться вийти і сказати, коли вони відчувають, що щось треба сказати. Вони природно й легко спілкуються з іншими, особливо один на один, а їхня проникливість допомагає людям. Логісти - мають гострий, заснований на фактах розум, і люблять покладатися на самостійність й незалежність. Їхня пристрасть до зобов'язань, надійності й бездоганної моральності особистості не дозволяє їм потрапляти у скандали. Я вважаю, що ці чотири типи особистості ідеально відповідають всім критеріям які повинні бути притаманні усім без виключення прокурорам.

Отож, необхідно підбити підсумки по якостях в діяльності прокурора. Професійні – як і в будь-якій державній роботі необхідно знати чинне законодавство, вміти правильно його застосовувати безпосередньо на практиці. Особистісні – бути стресостійким, вміти пристосовуватися до різних обставин, бути принциповим, самостійним, рішучим, наполегливим, вміти знаходити спільну мову з різними людьми, володіти етичною професійною культурою.

А тепер про негативний вплив цієї діяльності на особистість прокурора. Прокурори у зв'язку зі своєю, на мою думку, високою посадою можуть ставати зверхніми та вважати, що вони мають більше прав і, що їм можна уникнути покарання. Це викривлення правової свідомості справедливо руйнує кар'єру прокурора.

І ось останній вид діяльності, який мені також дуже хотілося розглянути і охарактеризувати – це поліцейські. Я вважаю, що це найскладніша діяльність в системі правоохоронних органів, яка вимагає багато як і професійних так і особистісних якостей. Робота поліцейським вимагає багатьох сильних та позитивних особистих якостей. Поліцейським не може бути боягуз чи людина з низькими моральними прагненнями. Це соціальна та державна робота, а з цього виходить, що особа, що обрала цю професію повинна навіть на підсвідомому рівні уникати думок про протиправні дії чи бездіяльність. В роботі поліцейським дуже важливо бути принциповим, відповідальним та швидко приймати рішення, адже нерідко від дій поліцейських залежить найцінніше – життя людини. Через те, що вони стражі людського життя вони повинні бути також кваліфіковані. Ці люди повинні бути фізично розвинені, вміти правильно поводитися зі зброєю відповідно до чинних норм законодавства та вміти правильно розуміти ситуацію та швидко приймати рішення щодо її врегулювання. Останні дві якості особливо важливі оскільки робота поліцейським передбачає різні надзвичайні ситуації. Декілька років тому сталася дуже прикра ситуація на території мого населеного пункту, тоді поліцейський не зміг швидко прийняти рішення, коли зловмисник

відкрив вогонь по групі людей. Поліцейський мав з собою табельну зброю і міг її застосувати, проте поки він думав як діяти в такій ситуації, спочатку група людей отримала поранення різних ступенів важкості, а потім і сам поліцейський. Тому така робота точно не підійде для людей які не вміють швидко оцінювати ситуацію. Всі ми знаємо, що поліцейські проходять складний відбір у вигляді психологічних тестів, тестів на знання законодавства та відбір за допомогою визначення фізичної підготовки та загального стану здоров'я. Проте мені б хотілося знову звернутися до методології Маєрс-Бріггса та визначити які типи особистості підійшли б на роль поліцейського найкраще. На мою думку, найкраще для цієї ролі підійшли б два типи особистості: консули та керівники. Консули – альтруїсти, вони сприймають серйозно свій обов'язок, коли надають комусь допомогу. Консули люблять бути корисними, насолоджуючись будь-якою роллю, яка дозволяє їм робити щось суттєве: Консули поважають ієрархію і роблять все можливе, щоб зміцнити свою позицію певним авторитетом, удома і на роботі, завдяки чому хід речей завжди чіткий, стабільний і організований для кожного. Керівники – це основні шанувальники традицій і порядку, завдяки своєму уявленню про те, що є правильним, неправильним і соціально прийнятним, вони об'єднують сім'ї і спільноти. Вони наділені такими якостями, як порядність, відданість і гідність.

Отож, для того, щоб бути поліцейським необхідно володіти такими професійними та особистісними якостями: професійними – знати, розуміти та правильно застосовувати закони, знати як і коли використовувати зброю; особистісні – мати почуття відповідальності, вміти аналітично та критично мислити в стресових та небезпечних ситуаціях, бути порядними, ввічливим, принциповим та рішучим у своїх діях та переконаннях.

І розглянемо вплив цієї діяльності на особистість її працівників. Перше, що спадає на думку це те, що поліцейські можуть ставати жорстокими. На жаль, часто можна почути в новинах, коли працівники поліції катують чи морально знущаються з затриманими. На мою думку, це пов'язано з тим, що поліцейським дозволені різні превентивні заходи. Ця влада над людьми негативно впливає на деяких працівників. Тому було б незайвим проводити поліцейським додаткові тести не тільки на прийнятті на службу, а упродовж року, щоб передбачити або зупинити розвиток негативних якостей що прогресують, які є неприпустимими в такій роботі.

Тепер перейдемо до підсумків які варто зробити після розгляду цих професій в професійних та особистісних, тобто психологічних розрізах. Працювати в правоохоронних органах це дуже важка робота якою не можуть займатися всі охочі. З новою епохою індивідуалізму та самоусвідомленості, особисті якості почали впевнено стояти у переліку критерій на рівні з професійними. Навіть беручи мною використаною типологію Маєрс-Бріггса з шістнадцяти типів особистостей в правоохоронних органах можуть працювати тільки шість і це тільки підтверджує моє ствердження про те, що працювати у цій сфері можуть не всі. Ця діяльність вимоглива до своїх підлеглих. Вона вимагає багато як професійних, так і особистих якостей. Для того, щоб відповідати усім критеріям, ці працівники повинні бути наполегливими, працьовитими та вдосконалюватися не тільки у напрямку професійності, але і у духовно-психологічному напрямку. На мою думку, ці всі вимоги справедливі, оскільки це державна служба, це державний рівень, тому і вимоги відповідні до такого високого рівня. І на завершення, варто сказати, що специфіка роботи сильно впливає на нашу особистість, тобто, після побачених жахів чи просто складних життєвих ситуацій люди цих професій можуть ставати черствішими відносно до інших людей та відноситися до них як до чергових кримінальних справ чи суб'єктів права і не більше. Тому працівникам правоохоронних органів життєво необхідно крізь призму досвіду все ж зуміти зберегти людяність, співчуття та віру в людей.

Список використаної літератури:

1. Дуглас Д.Я Серійний вбивця. Відкровенья великих маніяків. Київ: Алгоритм, 2016. 367 с.
2. Прибе Х. Який у вас тип особистості? Дізнайтеся все про себе та інших, використовуючи типологію Майєрс-Бріггс. Київ, 2015. 357 с.